

рабoтніца і сям'янка 5 1968

302-2. Бл.
1844

Танкі на вулицях Берліна. 1945 год.

СВЯТА ПЕРАМОГІ

Фота Ул. Волгіна.

1945 год. Ідзе вайна пераможная, са-
вечная артылерыя ўжо грыміць на
нямецкай зямлі...

Поўная капітуляцыя... Берлін,
1945 год.

Помнік савецкім воінам у Бер-
ліне.

У першы дзень Перамогі

Марыі Барысаўне Лабушавай прысвячаю.

Адна не стрэла мужа ў роднай хаце,
Другая — сына. Ды ў гэты дзень
Сабраліся на Свята ўдовы, маці,
Хоць радасць захлыналася ў бядзе.

За доўгі стол садзіліся жанчыны —
Пілі тугу і радасць аж да дна...
У адных знікалі горкія маршчыны,
А ў другіх гусцела сівізна.

«Не, не згасіць тугу, — казалі вочы. —
У горле не прагнаць віном камок».
Ад горкіх і салёных слёз жаночых
Абрус да ніткі на сталі прамок.

Маўчалі, уздыхалі і пыталі:
— Скажы, сусед, дзе пахаваны мой?...
На шынялях салдацкіх засыналі
Іх дзеці. І у сны ўрываўся бой!

Не спалі ноч салдаткі-гаспадыні,
Хлеб новы рашчынілі ў дзяжы.
Хоць рана ў сэрцы — сэрца не астыне,
Бо дзеці спяць, бо трэба, трэба жыць.

Моўчкі стаяць два салдаты. Адзін, бронзавы, застыў навечна са сцягам у руках. Другі, зняўшы з абстрыжанага галавы шапку, задуманна глядзіць на помнік. Вочы юнака раптам спыніліся на радках: «Герой Савецкага Саюза гвардыі капітан Санфірава О. А.»

Оля Санфірава... Мама баявая сяброўка. Яна спіць вечным сном тут, у брацкай магіле. Яна разам з яго мамай вызваляла горад, дзе ён цяпер служыць.

...Жыла на зямлі дзяўчына. Звычайная дзяўчына, з простым імем — Тоня. Расла ў вёсцы. Любіла сустракаць ранішнія зоры і басанож бегаць па росным поплаве, любавалася задуманым лесам. На руках вельмі рана паявіліся мазалі. У пятнаццаць год прынесла маці першы заробак. Як добра было жыць на зямлі, марыць, радавалася сонцу, залатому росыну зорак у небе, жыццю, працы!

Але ў адзін летні чэрвеньскі ранак з-пад чорных крылаў са свастыкай паляцелі на нашы гарады фугаскі. Пачалася вайна.

Тоня вучылася тады ў электрамеханічным інстытуце. Якраз здавалі экзамены. Аднойчы, згаварыўшыся, дзяўчаты проста з аўдыторыі чародкай пайшлі ў ваенкамат: прасіцца на фронт. Ваенком быў няўмольны: патрэбны будзеце — паклічам.

У кастрычніку першага года вайны пачалося фарміраванне жаночых авіяцыйных часцей. Тоню Паўлаву прынялі механікам па электраабсталяванню самалётаў. У маі 1942 года ўпершыню вылецела на сур'ёзнае заданне. Баявое хрышчэнне Антаніны Паўлавай адбылося пад Краснадомам. А пасля — баі за Каўказ, ачышчалі ад немцаў Керчанскі паўвостраў, вызвалялі Севастопаль. Вайна бялітасна адно за адным адбірае бястрашныя жыцці. Штурманы становіліся лётчыцамі, а замянялі штурманаў дзяўчаты з тэхслужбы.

Вясной сорок чацвёртага вылецелі на Другі Беларускі фронт. Тут і перажылі цяжкую страту: гібель камандзіра эскадрылі Ольгі Санфіравай.

Олю любілі сяброўкі як родную сястру, яе вельмі цаніла камандзір палка. Лятала Оля з Руфай Гашавай на самыя цяж-

работніца і сялянка

№ 5

М А Й
1968

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДААННЯ СОРАК ЧАЦВЁРТЫ
ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

кія заданні. А аднойчы полк абляцела сумная вестка: самалёт Санфіравай збіты. Оля і Руфа спусціліся на парашутах. Упалі на міннае поле. Руфа цудам засталася жывая, а Оля загінула ад выбуху міны.

Полк надоўга спыніўся ў лясочку за некалькі кіламетраў ад Гродна. Пасяліліся на хутары, у хляве, які жартам назвалі гасцініцай. У невялікай хатцы размясціліся штаб і лазарэт.

Перад палком паставілі задачу: бамбіць важныя варожы пункт. Пасылалі па аднаму экіпажу ад кожнай эскадрылі.

Гэты выпадак назаўсёды застаўся ў памяці Антаніны Паўлавай. Яе экіпаж памагаў самалётам прайсці скрозь лінію фронту. Трэба было выклікаць агонь на сябе і падавіць агнявыя кропкі ворага. Калі падышлі да лініі фронту, асляпляльна бліснулі пражэктары, злавесна загаўкалі зеніткі. Рашылі ўдарыць па самаму магутнаму пражэктару. Антаніна прыцэлілася, скінула дзве бомбы. Трапіла!

Паслалі сябровак за лінію фронту, а самі апынуліся пад агнём зенітак. Пілот Людміла Клапкова пікіравала, кідала машыну ў штопар, рабіла глыбокія віражы, а з-пад абстрэлу вырвацца не змагла. Раптам машыну рэзка страшыла: снарад прашыў левую плоскасць. На шчасце, падаспелі сяброўкі, пачалі біць па зенітках, з-пад агню ўдалося выйсці. Ляцець з прабоінай было цяжка, а тут яшчэ матор закапрызіў. Людміла закрычала: «Тонечка, нічога не магу зрабіць, трэба садзіцца!» На брыючым ледзь-ледзь дацягнулі за горад і ўрэзаліся ва ўзаранае поле.

Свае франтавыя шляхі-дарогі Антаніна Паўлава закончыла ў Польшчы: тут аднойчы яе выцягнулі з-пад абломкаў самалёта. Дзень Перамогі сустрэла ў шпіталі.

...Нарадзіўся Талік, калі ўжо заціх злавесны грукат кананад. Не ведае Талік, што такое вайна. Любіць ён, калі мама апранае па святых ваенных мундзір: такая яна прыгожая!

Многа ўзнагарод у Антаніны Васільеўны. Тры ордэны: Чырвонай Зоркі, Айчынай вайны і Баявога Чырвонага Сцяга, з дзесятак медалёў.

Мінулі гады. Толя паспеў закончыць школу, стаў шафёрам. Год працаваў на будаўніцтве Брацкай ГЭС. А мінулай восенню прыйшоў з ваенкамата кавалачак блакітнай паперы. Толя стаў салдатам. І выйшла так, што ён трапіў служыць у Гродна.

«Дарагі сыноч! — піша яму маці, — я вельмі рада, што ты зможаш паходзіць па маіх франтавых сцежках. У цэнтральным парку Гродна пахавана наш камандзір эскадрылі Оля Санфірава. Калі здарыцца магчымасць, пабывай у яе на магіле. Мы разам з Оляй вызвалялі Гродна ад фашыстаў. А пасля нашы маленькія «У-2» ляталі ў лагава ворага — Усходнюю Прусію...»

Кожную вясну ў Маскве адбываецца кранаючая і радасная сустрэча. Збіраюцца разам франтавыя сяброўкі, каб пагаварыць аб жыцці, успомніць мінулыя гады і тых, хто ўжо ніколі не зможа прыехаць на гэтую традыцыйную стрэчу.

Прыязджае ў Маскву з Магілёва і Антаніна Васільеўна Паўлава. Ужо больш дваццаці год на месцы акупаў, на абмытых крывёю вышынях палымнеюць цюльпаны. Але суровыя гады вайны ніколі не выкраслі з памяці. Яны ў сэрцы ветэрана.

А. КВІР

СЫН ВЕТЭРАНА

БУДЗЬ ЗДАРОЎ, МАЛЫШ!

Над калыскай схілілася маладая маці. Колькі пяшчотных слоў нашэпча яна свайму любаму немаўляці, колькі прыгожых імён прыдумае! У марах яна ўжо бачыць яго дарослым—смельным, разумным, дужым. Урачом, настаўнікам, трактарыстам, вынаходцам, лётчыкам.

Усё прыйдзе да яе дзіцяці. А пакуль пра яго думаюць тысячы людзей, клапаціцца маці, клапаціцца наша вялікая дзяржава.

Мы звярнуліся да галоўнага педыятра рэспублікі Ірыны Васільеўны Коршун з просьбай раскажаць, як расце маладое пакаленне нашай рэспублікі, як клапаціцца пра яго здароўе работнікі медыцыны, якія сродкі траціць на гэта Савецкая дзяржава. Ірына Васільеўна Коршун раскажала:

— Для маці самая вялікая радасць—здоравае дзіця. Уласна кажучы, гэта радасць для ўсіх. І велізарная армія медыкаў заклікана памагчы выгадаваць нашу маладую змену здаровай, жыццядаснай, фізічна загартаванай.

Ужо з першага дня нараджэння дзіця знаходзіцца пад уважлівым наглядам урачоў. Цяжка нават паверыць, што ў дарэвалюцыйнай Беларусі для парадзіх у бальніцах было адведзена крыху больш 250 месц. У сельскай жамясцовасці ўся нагрузка ляжала на бабках-павітухах. Статыстыка сведчыць, што ў сельскіх бальніцах налічвалася толькі 11 ложкаў для парадзіх.

Наша рэспубліка па ліку ўрачоў на 10.000 чалавек насельніцтва далёка пакінула ззаду не толькі такія краіны,

як Францыя, ФРГ, Іспанія, але нават Злучаныя Штаты Амерыкі. Цяпер у бальніцах Беларусі працуюць 1,2 тысячы акушэраў-гінеколагаў. За здароўем дзяцей сочаць больш 2100 педыятраў. У большасці буйных гарадоў рэспублікі ёсць спецыяльныя дзіцячыя бальніцы і паліклінікі, пры многіх клініках працуюць дзіцячыя аддзяленні. У яслях, садах, у школах дзеці знаходзяцца пад медыцынскім наглядам. Праводзіцца вялікая прафілактычная работа, каб засцерагчы дзяцей ад хвароб, умацаваць іх здароўе, фізічна загартваць.

Колькі гора прыносіла зусім нядаўна страшэнная дзіцячая хвароба поліяміэліт! Цяпер мы з вялікай радасцю і гонарам можам сказаць: поліяміэліт пераможаны! Ідзе наступленне на дыфтэрыю, адзёр і коклюш. Тут таксама зроблена нямала. І верыцца, што зусім хутка мы і пра гэтыя хваробы зможам сказаць: пераможаны!

Для дзяцей створана 27 спецыяльных санаторыяў. Летась тут адпачыла і напавіла здароўе 8 тысяч хлопчыкаў і дзяўчынак. А ў летнія месяцы тысячы пія-

нерскіх лагераў адкрываюцца ў самых маляўнічых месцах Беларусі. Адпачыўшыя, загарэлыя вяртаюцца дадому дзеці—і гэта радуе нас, урачоў.

У рэспубліцы працуюць спецыяльныя «лясныя школы». Там дзеці і вучацца і знаходзяцца пад назіраннем медыкаў. Спартыўныя школы, плавальныя басейны, спартыўныя залы адкрыты для нашых дзяцей. А больш 220 тысяч—наведваюць яслі і дзіцячыя сады.

Штогод дзяржава асігнуе велізарныя сродкі на медыцынскую дапамогу дзецям, на ахову мацярынства. Сёлетая гэтая лічба складзе 1330 тысяч рублёў. Штогод уведзены ў строй новыя дзіцячыя ўстановы, бальніцы. Толькі сёлета ў гарадах рэспублікі пабудаваны радзільныя дамы ў Бабруйску і Мазыры, дзіцячыя паліклінікі ў Віцебску, Брэсце і Лідзе.

Усё робіць Савецкая дзяржава, каб маладое пакаленне расло моцнае, загартаванае.

Будзь здароў, малыш! Смела ідзі па жыцці. Пра цябе клапаціліся дарослыя людзі, ад іх ты прымеш у спадчыну нашу цудоўную зямлю, імя якой Савецкі Саюз.

Падрасце дзіця — і пойдзе ў школу. У рэспубліцы адкрыта больш 12 тысяч агульнаадукацыйных школ.

А яшчэ ў нас працуюць Акадэмія навук, 28 вышэйшых і 126 сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, 141 прафесійна-тэхнічнае вучылішча. У нас вучыцца 2125 з палавінай тысяч чалавек. Беларусь па ліку студэнтаў на дзесяць тысяч чалавек насельніцтва абганяе такія развітыя капіталістычныя краіны, як Францыя, Англія, ФРГ, Італія.

Вялікі атрад педагогаў і выхавальнікаў — 113 з палавінай тысяч — нясуць дзецям сапраўдную асвету.

ВЯЛІКАЕ ДЗЯКУЙ

Я атрымала пісьмо з далёкай Еўпаторыі. Пісьмо ад урача Марыі Фёдараўны Дзянісавай. Вось некалькі слоў з яго: «Здароўе Ігара добрае, ён ходзіць не кульгаючы. Але я не дазваляю яму пакуль хадзіць без мыліц, няхай добра стане на ногі! Пасля заканчэння школы яго можна будзе выпісаць дадому».

Тры з палавінай гады я чакала такога пісьма. Былі другія, у кожным з іх адчувалася цеплыня, клопаты пра майго сына, жаданне добрым словам суцешыць мяне. Як я ўдзячна ўрачу за гэтыя пісьмы...

А здарылася ўсё так. Мой сын Ігар (яму тады было дзевяць гадоў) катаўся на каньках. Нейкі хлопчык збіў яго і, падаючы, моцна ўдарыў каньком па назе, у сцягно. Месяцы праз два я стала заўважаць, што сын падцягвае ножку.

— Разбураецца галоўка чашачкі сцягна, — сказала ўрач дзіцячай паліклінікі. — Толькі ў Еўпаторыю, у санаторый імя Крупскай. Інакш будзе інвалідам.

Паслала дакументы, і два тыдні, пакуль прыйшоў адказ, не ведала, на якім я свеце. І раптам: «Прыязджайце, прывозьце сына».

Тры з палавінай гады дзяржава лячыла яго, карміла, апранала, вучыла ў школе. І ўсё гэта бясплатна. За ўвесь час з мяне не ўзялі ніводнай капейкі. І не толькі з мяне. З усіх бацькоў, чые дзеці жывуць у санаторыі. Гэта больш двухсот дзяцей.

Раз або два разы на год мы з мужам наведвалі сына. Яму там добра. Летам кожны дзень купаецца ў моры, урач з кожным паасобку займаецца гімнастыкай, робіць масаж. Кормяць дзяцей выдатна. На дзень нараджэння кожнаму пякуць прыгожы смачны пірог. І імяніннік частуе ўсіх гэтым пірагом.

Сёлета пабудавалі новы корпус. Доктар піша, што гэта не корпус, а сапраўдны палац.

Неяк доктар назвала мне лічбу — 180 руб. Гэта столькі грошай кожны месяц каштуе дзяржаве кожны хворы ў санаторыі.

Я не магу знайсці слоў, каб выказаць сваю ўдзячнасць і Радзіме і ўрачам, якія з такой любоўю і клопатамі адносяцца да хворых дзяцей.

Н. МАЦЮШАВА

г. Мінск.

ШМАТ давялося мне пабачыць і перажыць на сваім вяку. І хочацца расказаць, як змянілася наша доля ў савецкі час, расказаць пра шчаслівую дарогу маіх дзяцей, пра сваю спакойную старасць.

Дзяцінства мае прайшло ў вялікай сям'і. Вучыцца не было за што, ды і дзе тая школа! За кудзеляй свету не бачылі. Бывала, як сядзем за прасніцы ў пачатку зімы, дык да самай вясны не ўстаем. За зіму так пальцы панаразаеш ніткай, што да жніва не зажываюць. А там за кросны садзіся. А там — сеяць, жаць. Малацьба пачнецца — зноў жа да дня так увядзішся з цэпам, а днём зноў работа, работа. Рабілі дзень і ноч, але хлеба век не хапала, апрапаналіся толькі ў саматкане. Так і таўкліся людзі круглы год усё жыццё, не ведаючы ні святаў, ні адпачынку. Так і было б, калі б Кастрычніцкая рэвалюцыя не сцерла-змяла стары лад.

Я ўбачыла новае жыццё, жыву гэтым жыццём, радуся. А яшчэ больш рада за сваіх дзяцей. Бо сапраўднае шчасце кожнай жанчыны-маці — у шчасці яе дзяцей. А ў мяне іх — шасцёра. Без дапамогі нашай дзяржавы не падняць бы іх на ногі, не выправіць у вялікую

Лісічкі-сястрычкі.
Фотаэцюд Ул. Вяхоткі.

МАТЧЫНА РАДАСЦЬ

дарогу. Тым больш, што засталася я ў вайну, як амаль усе жанчыны ў нашай вёсцы, удавой. Дзяржава назначыла мне грашовую дапамогу, узнагародзіла медалямі мацярынства I-й і II-й ступеней. Дзеці мае разышліся-разляцеліся па вялікай краіне, яны і хлеб вырошчваюць, і жывёлу лечаць, і электрычнасць праводзяць.

Асабліва ганаруся я сваімі дочкамі. Чатыры ў мяне іх. Старэйшая, Шура, закончыла сем класаў. Потым год вучылася ў гандлёвай школе ў Бабруйску. На работу накіравалі ў Мінск. Ды не такая Шура, каб задавальняцца здабытымі ведамі. Рашыла завочна тэхнікум закончыць. А цяпер і ў інстытут падалася. Загадвае аддзелам у гастронамічным магазіне. Замуж выйшла, мае добрую кватэру. Часта прыязджаю я да Шуры, каб на ўнука пацешыцца, паглядзець, як жывуць дачка з мужам. Любяць яны адзін аднаго, шчаслівыя.

Хачу расказаць яшчэ пра адну радасць. Неяк пад Новы год заходзіць да мяне паштальён наш. Ну, госць яна ў нас вельмі часты, думаю, віншаванні ад дзяцей прынесла. А яна яшчэ з парога кажа:

— Збірайся, цётка Параска, у дарогу. І тэлеграму падае. Стараюся ўцяміць,

што ў тэлегране, а літары скачуць перад вачыма. Ведама, мы, жанчыны, заўсёды хвалюемся за сваіх дзяцей, як бы добра ім ні было. Дапамагла паштальён, прачытала: «Мама, прыязджай на вяселле. Ніна». І ўсё. Паехала ў Мінск. Выйшла на Прывакзальную плошчу. Людзей мноства, а мне здаецца, што ўсе на мяне глядзяць. І плакаць мне хочацца ад вялікай радасці.

— Мамачка, — кінулася мне на шыю Ніна. Абняліся мы з дачкой і — бабскай справай — у слёзы ад радасці. На легкавой машыне даехалі да Шуры. Неўзабаве было вяселле. Многа гасцей было на ім. Сябры Ніны, выкладчыкі, вучоныя. Балазе і ў маёй дачкі грамаць не маленькая: закончыла аспірантуру Беларускага навукова-даследчага інстытута земляробства. Ніна, Ніна! Ці ты гэта, мая любая дачушка, што колісь пайшла з роднае хаты ў паркалёвай сукенцы за сяло па той дарозе, што вядзе на станцыю! Рада я, што ты выбрала сабе нашу, сялянскую работу. Памятаю, колькі разоў ты, калі яшчэ была школьніцай, казала, што будзеш працаваць, каб на нашай зямлі раслі цяжэйшыя каласы, каб з іх было больш мукі. Каб усім — і дарослым, і дзецям — хапала хлеба. Бо ты ж ведала, што такое быў кавалачак хлеба ў нашай

вялікай сям'і. А пасля дзесяці класаў пайшла сваёй жыццёвай сцежкай. Добра закончыла сельскагаспадарчы інстытут у Стаўропалі. Затым тры гады працавала аграномам у Смаленскай вобласці. Любілі там яе людзі, шанавалі, плацілі добра. А ёй усё здавалася, што мала ведае яна зямлю, трэба вучыцца. І вось Ніна ў Мінску, у аспірантуры. Але ўсё роўна кажа: «Мама, для мяне толькі пачынаецца сапраўдная навука».

А Маруся? Таксама пайшла па Нінінай сцежцы. Закончыла той жа інстытут. Толькі ёй па душы прыйшлася другая спецыяльнасць — стала ветэрынарным урачом. На добрай дарозе стаяць і астатнія мае дзеці. Хлопцы — Іван і Алёша — армію адслужылі, цяпер маюць справу з электрычнасцю. Рая яшчэ вучыцца.

Зрэдку ўспамінаецца цяжкі час, калі не хапала хлеба, адзення. Цяпер я жыву вельмі добра. Дзеці памаглі хату паставіць, лямпачак электрычных панавешалі, дарагую радыёлу купілі. Клічуць да сябе жыць. Але я прырасла сэрцам да родных мясцін, калгаса. Не магу развітацца з домам, дзе пагадала дзяцей. Сустрэкаю-праводжу дзяцей, якія цяпер ужо са сваімі сем'ямі прыязджаюць дадому, унукаў няньчу і хаджу на работу ў калгас, хоць і пенсію ўжо атрымліваю.

Вось як змянілася наша жыццё за гады Савецкай улады. Так радасна на сэрцы, што захацелася расказаць усім людзям, і папрасіла сваю малодшую дачку, каб яна запісала ўсё гэта.

Парасця Ільёўна ЛЫЗО,
калгасніца арцелі імя Будзённага.

Клічаўскі раён.
Магілёўская вобласць.

ПЕРАД самай паездкай у Італію мне выпадкова трапіла на вочы кніга пра гэту краіну, якую напісаў французскі журналіст Наэль Калеф. Яна пачыналася так:

«У Італію ўваходзіш нібы ў сквер, дзе гуляюць дзеці. Іх дружны смех, крыкі і гоман ашаламляюць вас адразу, дзе б вы ні пераступілі граніцу... Ва ўсіх італьянцаў ёсць агульная характэрная якасць, незалежная ад іх сацыяльнага становішча: усе яны любяць дзяцей».

На жаль, вельмі хутка мне давялося пераканацца ў тым, што дзяцей любяць далёка не ўсе італьянцы і не ва ўсіх тэгішых дзяцей ціхамірнае дзяцінства. Але мяркуюць самі.

У Венецыі, ля моста Акадэміі, насустрач нам ішла маладая жанчына з сумным тварам мадоны. Яна беражліва трымала захутанае ў лахманы дзіця і прасіла міласціну. Рэдка ў гэты ранні час пражоўя сарамліва адварочваліся, толькі некаторыя хутка совалі ў працягнутую руку маладой маці манету...

У Джані Радары ёсць казка пра тое, як у адным горадзе добрая фея, гаспадыня магазіна цацак, памагала дзецям беднякоў. Ды і самі цацкі ў яе магазіне былі чарадзейныя. Яны шукалі тых хлопчыкаў, якія ніколі ў жыцці не атрымлівалі падарункаў, і аставаліся ў іх. Калі б казкі збываліся! Колькі шчаслівых дзяцей з'явілася б у Італіі!

Калі б мяне спыталі: каму ў Італіі жывецца горш за ўсіх, я, не задумваючыся, адказаў бы: дзецям. Сэрца сціскаецца ад болю, калі бачыш фларэнтыйскіх хлопчыкаў, якія распачалі гульню на праезджай частцы вузенькай вулачкі. Міма ўвесь час праносяцца аўтамашыны, паветра настолькі насычана парай адпрацаванага бензіну, што цяжка дыхаць. Колькі дзяцей гіне штогод пад коламі аўтамабіляў на вуліцах італьянскіх гарадоў!

Нястрымная спекуляцыя зямельнымі ўчасткамі прывяла да таго, што некалі зялёныя гарады ператвараюцца ў сапраўдныя каменныя джунглі. У гарадах мала паркаў «для ўсіх», літаральна па пальцах можна пералічыць агульнадаступныя пляцоўкі для гульні і спорту. Цяжка ўражваюць звесткі аб слабым фізічным развіцці дзяцей і падлеткаў, пазбаўленых свежага паветра і магчымасці займацца спортам. Так, у выніку медыцынскага абследавання 55 працэнтаў міланскіх падлеткаў былі прызнаны непрыгоднымі для спартыўных заняткаў.

А вось другі прыклад. Два гады назад у Турыне адкрылі школу плавання. Аднак пасля абследавання ўсіх дзяцей ва ўзросце ад сямі да чатырнаццаці гадоў Турынскі цэнтр медыцыны і спорту паведаміў, што школу могуць наведаць толькі 40 працэнтаў дзяцей, астатнія павінны перад гэтым прайсці курс лячэння.

На спецыяльнай нарадзе, прысвечанай вывучэнню жыцця дзяцей у адным з буйных прамысловых гарадоў, педыятры і сацыёлагі ўстанавілі, што кожнае другое дзіця школьнага ўзросту ў гэтым горадзе мае адхіленні ў фізічным развіцці.

Згодна з статыстыкай, па дзіцячай смертнасці з усіх краін Еўропы Італія ўступае толькі Іспаніі і Партугаліі. Якія ж

прычыны такой высокай дзіцячай смертнасці? Адказ на гэтае пытанне даюць даследаванні, праведзеныя камісіяй міністэрства аховы здароўя Італіі, у склад якой уваходзілі буйнейшыя медыкі краіны: дрэннае харчаванне, недахоп вады, нясцерпныя жыллёвыя ўмовы, незахаванне правіл гігіены, адсутнасць неабходнай медыцынскай дапамогі. У Рэджа-ды-Калабрыя толькі ад недаядання паміраюць пяцёра з кожнай тысячы нованароджаных.

Час ад часу ў Італіі адбываюцца буйныя палітычныя скандалы, звычайна звязаныя са злоўжываннем сваім становішчам розных службовых асоб. Да гэтага прызвычаліся, і цяпер ужо далёка не ўсякае сенсацыйнае выкрыццё прыцягвае да сябе ўвагу грамадскасці. Але і дагэтуль не могуць італьянцы забыць, як некалькі гадоў назад была выкрыта група высокапастаўленых жулікаў, якія нажываліся на дзецях, хворых на туберкулёз. На «лячэнне» кожнага дзіцяці гэтыя дзялкі штодзённа атрымлівалі ў выглядзе датацыі з фондаў сацыяльнага забеспячэння дзве тысячы лір. Фактычныя ж расходы складалі шэсцьсот-семсот лір на дзень. «Рэшту» жулікі без ніякага сораму клалі ў сваю кішэню. Так ім удалося ўкрасці звыш аднаго мільярда 150 мільянаў лір.

Другі скандал пачаўся ў невялікім горадку Прато, што ў вобласці Таскана. Да нядаўняга часу тут існаваў царкоўны прытулак для сірот. Гэта была адна з рэлігійных устаноў, якіх у Італіі мноства. Згодна з італьянскай канстытуцыяй, прыватныя школы не могуць фінансавацца дзяржавай, аднак нарэшце члены парламента хрысціянскія дэмакраты змаглі дабіцца для іх дзяржаўных асігнаванняў. Аднойчы з сіроцкага прытулку ў Прато ўцякло некалькі хлопчыкаў і расказалі, як

з імі там абыходзяцца. Ім спачатку не паверылі, настолькі гэта было неверагодна.

А ў прытулку тым часам адбыўся новы абурочны выпадак. Пры богаслужэнні ў царкве адзін з выхаванцаў абмяняўся некалькімі словамі са сваім таварышам. У пакаранне за гэта два «выхавацелі» вывелі хлопчыкаў з царквы і па-зверску збілі. Пасля гэтага пачалося, нарэшце, расследаванне, якое раскрыла страшэнны малюнак жыцця трохсот дзяцей.

Сірот каралі па самай нязначнай прычыне, прычым кара нярэдка межавала з катаваннямі. Дзяцей прымушалі зімой прымаць халодны душ на адкрытым паветры, замыкалі іх у каморцы, дзе было поўна пацукоў, прывязвалі да дзвюх дошак, складзеных у выглядзе крыжа, і кідалі на ўсю ноч пад ложка. Дзяцей і падлеткаў прымушалі ўвесь час чытаць малітвы, стоячы на каленях. Нярэдка для гэтага іх будзілі ўначы.

Санітарна-гігіенічныя ўмовы ў прытулку былі страшэнныя. На трыста дзяцей мелася ўсяго 160 ложкаў, дзеці спалі па двое ў адной пасцелі.

Які ж фінал гэтай трагедыі? Заснавальніку прытулку «айцу» Леанарду Палагэці прапанавалі «адмовіцца» ад сваёй пасады.

У невялікім горадку Рэміні, што на беразе Адрыятычнага мора, я пазнаёміўся з членам Італьянскай камуністычнай партыі, настаўніцай Марыяй Тэрэсай Гінелі. Яна дэпутат муніцыпалітэта, узначальвае камісію па народнай адукацыі. Гэтая маладая жанчына, маці дваіх дзяцей, вядзе велізарную работу па барацьбе з непісьменнасцю. З горыччу расказвала Марыя Гінелі, у якіх цяжкіх умовах працуюць тутэйшыя настаўнікі — як і па ўсёй краіне, у Рэміні адчуваецца востры недахоп школьных памяшканняў. Па афіцыйных падліках, да 1975 года ў школах Італіі будзе не хапаць два з палавінай мільёна месц. Гэта азначае, што сотні тысяч яшчэ не народжаных італьянскіх дзяцей ужо асуджаны быць непісьменнымі.

Хачу хоць бы коратка расказаць яшчэ пра адну вялікую бяду дзяцей Італіі — іх непасільную працу, якой яны вымушаны займацца, каб пракарміць сябе, а нярэдка і сваіх бацькоў. На Х нацыянальным з'ездзе хрысціянскай асацыяцыі італьянскіх працоўных, які адбыўся ў мінулым годзе, прадстаўнік маладзёжнай арганізацыі гэтай асацыяцыі Л. Бароні прывёў такія лічбы: паўмільёна дзяцей школьнага ўзросту ў Італіі вымушаны працаваць. Пяць падлеткаў з кожных става ўзросце ад 10 да 12 гадоў працуюць на заводах і фабрыках, у крамах, наймаюцца батракамі, служаць разносчыкамі тавараў, ліфцёрамі і лакеямі. Як сцвярджае газета «Аванці», штогод каля 500 італьянскіх дзяцей гіне ад траўм і няшчасных выпадкаў на вытворчасці.

Дзялкі ахвотна выкарыстоўваюць дзіцячую працу, бо яна дзешавая. Дэпутат італьянскага парламента Піна Рэ аднойчы прызнаўся, што на кожным малалетнім працаўніку капіталіст штодня «зарабляе» ад 1500 да 2000 лір. Што і кажаць, факты страшэнныя.

Вось чаму я не згодзен са сцвярджаннем французскага журналіста Наэля Калефа наконт таго, што ўсе італьянцы, незалежна ад іх сацыяльнага становішча, любяць дзяцей....

В. МІХАЙЛАУ

НЯМЧАСНЫЯ

Неаполь. Гэта не цэнтральны квартал, дзе жывуць багачы, а гандлёвая вуліца на ўскраіне горада.

Фота Л. Папковіча.

КВЕТКИ З ЦЕМІР-ТАУ

Нарыс

— Вось і прыехалі,— сказаў Ігнат Фёдаравіч, памагаючы Ганне Арцёмаўне злезці з воза.

З вуліцы, з начной цемры, даносіліся жаночыя галасы. Выдзяляўся голас бойкай на язык маладзіцы:

— І што яна ўздумала? Гэта ж трэба — на васьмёра дзяцей! Тут са сваімі траімі рады не дасі...

У тон ёй падладжваўся другі, нядобразычлівы, з хрыпатою голас:

— Вось успомніце маё слова, жанкі: пажыве з месяц, надураць галаву дзеці — і дасць драпака. Няма цяпер дурных неспці чужую ношку, свет не той...

«Гэта пра мяне. Значыць, ужо ведаюць, перадаў хтосьці,— падумала Ганна Арцёмаўна.— Як хутка! Ат, няхай пабалбо-чуць, я не баюся...»

І яна не без хвалявання пераступіла парог хаты. Было позна, і дзеці спалі. У мыцельніку паміргвала лямпа. На доўгім палку, накрывшыся адной пасцілкай, ляжалі ў рад пяць хлопчыкаў і адна дзяўчынка. На лаўцы ляжалі скінутыя як папала палатняныя штонікі і кашулькі, пад палком у рад стаялі вялізныя гумавыя «чуні».

У хаце было холадна. Са сцяны, з партрэта пад шклом, на Ганну Арцёмаўну паглядала немаладая жанчына. Яна нібы пыталася: «Хто ты будзеш для маіх дзяцей — сябрам, блізім чалавекам ці злоснай матчыхай?» Ва ўсякім разе, так здавалася тады Ганне Арцёмаўне.

Яна ўспомніла, як яшчэ ў дарозе Ігнат Фёдаравіч расказваў пра сваё жыццё. Што прайшоў фінскую і Вялікую Айчынную войны, быў тройчы паранены і кантужаны. Нялёгка прыйшлося адной без мужа, з кучай малых дзяцей, яго жонцы: захварэла на туберкулёз. Ішла вайна, і было не да лекаў. А калі дэмабілізаваўся муж, здароўе ўжо было падарвана беззваротна. Праз два гады жанчына памерла.

Ганна Арцёмаўна яскрава ўяўляла сабе, як дзеці кідалі ў магілу камячкі зямлі, а потым ішлі ўслед за раптоўна пастарэлым і пасівелым бацькам і бачылі, як уздрыгвалі яго вуглаватыя плечы...

Двое старэйшых дзяцей яшчэ да яе прыезду пайшлі на свой хлеб. Жэня ўладкавалася ў Слуцку, Сашу прызвалі ў армію, Засталіся шасцёра самых меншых.

Ноччу Ганне Арцёмаўне не спалася. Некалькі разоў прачыналася: плакаў і клікаў «маму» паўтарагадовы Талік. Яна ўставала, брала яго на рукі, насіла па хаце, і хлопчык, адчуўшы цяпло яе рук, зноў засынаў. А яна ўжо не клалася. Пачынаўся яе першы дзень у чужым, а цяпер ужо «сваім» доме.

Ганна Арцёмаўна хуценька натаркавала бульбы, запаліла ў печы, і калі раніцой дзеці сабраліся ў школу, на сталае дымела горка дранікаў, на патэльні верашчала сала.

Снедалі ўсе разам. Хлопчыкі скоса паглядалі на незнаёмую цёцю, на бацьку, які сядзеў на покуці і хмурыў бровы.

Потым Ігнат Фёдаравіч, абвёўшы вачыма прыціхлых дзяцей, сказаў:

— Ганна Арцёмаўна будзе вам за мамку. Вось... Слухайце яе, дапамагайце.

Шэсць пар вачэй нацэліліся на жанчыну. А яна ласкава ўсміхнулася, заківала галавой і сказала:

— Давайце будзем знаёміцца. Як цябе зваць?

— Ваня.

— А мяне Міша.

— Мяне Фёдзя...

Толькі адзін хлопчык, пакусваючы губку, маўчаў.

— Яго Колям зваць! — выпаліла Аня, смела глядзячы ў вочы Ганне Арцёмаўне.

З тыдзень яна сядзела за швейнай машынкай і са сваіх старых спадніц і мужавых гімнасцёрак майстравала дзецям што-нікі і кашулькі. Час быў пасляваенны, калгас ледзь-ледзь на нагах стаяў, працадзень аплачваўся дрэнна, і думаць аб магазінных абновах Ганна Арцёмаўна не магла. І калі праз дзён дзесяць суседкі гуртам уваліліся ў цесную Васіленкаву хату, на «вотведы», хлопчыкі хадзілі ў абновах, у хаце было прыбрана, цёпла, і здавалася, што жанчына з партрэта на сцяне паглядала на ўсіх з чуць прыкметнай усмешкай.

Суседкі прыдзірліва «вывучалі» новую жонку Ігната Фёдаравіча: ці ўмее шыць і прасці, пячы хлеб і церці лён, дапытваліся, ці не крыўдзіць яе муж.

— Мяне цяжка пакрыўдзіць, — бойка адказвала Ганна Арцёмаўна. — Я вясёлага норава.

І па тым, як гарэзліва глядзелі яе шэрыя вочы, а шокі адсвечвалі пунсовым бляскам, усе разумелі, што гаворыць яна шчыра, без напускной весялосці.

...У сям'і быў заведзен такі парадак: кожны меў свой пэўны абавязак у хаце. Аня дапамагала Ганне Арцёмаўне на кухні. Коля насіў ваду, бульбу з пограба, Ваня калоў дровы, Фёдзя і Мішка прыбіралі ў хаце: падмяталі падлогу, выбівалі палавікі. Летам на праполку лёну, цукровых буракоў ішлі ўсёй сям'ёй, падключалі нават Ігната Фёдаравіча, хоць у яго, як конюха, было мала вольнага часу.

Суседзі не без зайздрасці гаварылі:

— Ігнаціха са сваёй арміяй пайшла ў поле.

Тое самае было і на ўборцы збожжа, на сенажаці. Дзе Ганна Арцёмаўна са сваёй прамыністай усмешкай, з жартамі, там і дзеці.

Аднойчы яна заўважыла, як хлопчыкі аб чымсьці шушукуюцца ў кутку.

— Што за сакрэты ад мяне, дзеці? — весела спытала жанчына.

Хлопчыкі прыціхлі.

— Заўтра радаўніца. Мы хочам ісці на маміну магілку, — сказаў Мішка.

Голас яго асекся, задрыжэў.

— Вось і добра. І я з вамі пайду. Толькі ж трэба падрыхтавацца.

Назаўтра раніцой уся вёска пайшла на могілкі. Адны абкладалі дзёрнам магілкі, другія высаджвалі кветкі. Такая ўжо тут традыцыя. Ганна Арцёмаўна апанула дзяцей ва ўсё чыстае, дапамагла сплесці вянёк з першых палявых кветак. А пасля таго, як вярнуліся дамоў, заўважыла, як разбурылася яшчэ адна сцяна скаванасці і недаверу паміж ёю і дзецьмі.

Жыццё ў доме Васіленкі наладжвалася. Павесялеў і Ігнат Фёдаравіч. Ён быў рады, што паміж жонкай і дзецьмі не існуе разладу, што Ганна Арцёмаўна ўмее быць патрабавальнай, добразычливай, клпатлівай. Нават яго старыя раны — іх ён прынёс з вайны аж тры — не так балюча нылі па начах. І ён як сон прыпамінаў той час, калі з пашкоджаным куляй пазваночнікам ляжаў год у шпіталі і ўжо не думаў, што зможа без мыліц хадзіць па гэтай зямлі. І не спадзяваўся, што, маючы за плячыма сорок сем гадоў, зможа знайсці маці для сваіх асірацелых дзяцей.

Пасля смерці жонкі цэлы год нёс сваю нялёгкую ношку. Вяртаўся з канюшні позна — халоднымі, чужымі былі куты ў хаце. І здавалася, што жонка з партрэта глядзіць на яго з дакорам і смуткам: «Казала я, Ігнатка, што без мяне заграбуць цябе куры...»

Ён ужо добра і не памятае, як апынуўся ў вёсцы Падлессе, у Ганны Арцёмаўны Шахлевіч. Гаварылі, што ў вайну яна няўдала выйшла замуж, муж аказаўся ветрагонам, і сям'я распалася ў першы год. Бацька Ганны Арцёмаўны ведаў Ігната Фёдаравіча і таму сказаў дачцэ прамі: «На хлапцоў табе, дачухна, заглядвацца ўжо не час. Усяму свая пара. А чалавека гэтага я ведаю. Дзяцей шмат — не бяда. Весялей будзе жыць. Прыгрэш іх — будуць як родныя. Ды і сваіх яшчэ прыдбаецца...»

Яна доўга моўчкі паглядала то на бацьку, то на Ігната Фёдаравіча. Ёй было шкада гэтага пабітага на вайне чалавека, яго асірацелых дзяцей.

— А што, тата? Вось сяду і паеду! — весела, з выклікам, адказала Ганна Арцёмаўна і стала збірацца ў дарогу.

Праз гадзіну шустры конік цялюхаў з возам у напрамку на Чыжоўку...

Але аднойчы Ігнат Фёдаравіч не стрымаўся — здалі па-трапаняны вайной нервы — накрычаў за нейкую дробязь; кінуў у твар жонцы крыўдныя словы. І яна вярнулася да бацькі. Тыдні з два сядзела дома, саромелася на вуліцу выйсці. «Што скажуць людзі?»

Можа б і не вярнулася назад, каб Ігнат Фёдаравіч не прыехаў з павіннай. Ганна Арцёмаўна сказала коратка: «Едзьма хутчэй. Там без мяне, мусіць, усё дыбам стала...»

Яшчэ фурманка грукацела па мосціку за вёскай, а Мішка куляй уляцеў у хату: «Мамка наша едзе! Я бачыў!» І зноў, бліснучы пяткамі, выбег на вуліцу і кожнаму сустрэчнаму трызвоніў пра сваю радасць. А ўслед ужо беглі навывперадкі іншыя хлопчыкі. Ушчаперыліся ўсе на воз, абляпілі Ганну Арцёмаўну — яна аж у слёзы. Суседкі, што выйшлі на вуліцу, гаварылі: «Вось, мой божа, як прывыклі да яе дзеці. Цяпер ужо яны яе не адпусцяць».

...Яна і цяпер, праз васемнаццаць гадоў, усё такая ж рухавая, маладжавая, са смуглаватым ад прыроды тварам. Вочы глядзяць весела, даверліва. Мой прыезд здзівіў і нават крышку збянтэжыў Ганну Арцёмаўну. «Напісаць пра мяне? Я нічога такога не зрабіла. Працую, як і ўсе. Норму буракоў, лёну, кукурузы абрабляла». Я заўважаю, што не пра гэта думаю пісаць — пра яе мацярынскі подзвіг.

— Што пісаць, — уздыхае яна. — Усяго было ў жыцці. Хварэлі дзеці, і на ноч гледзячы бегла ў бальніцу або ў сельсавет выклікаць «хуткую дапамогу». Асабліва цяжка даўся мне самы меншанькі — Талік. Вядома, без маці гадавалася дзіця. Я і прыйшла, то ён быў слабенькі. А паставіла на ногі — новая бяда: калгасны жарэбчык аднойчы сцэліў па брыву, рассек чэрап. Цэлы месяц пралежала ў бальніцы, думала ўжо, не выратуюць урачы, такі быў слабы. Але, дзякуй богу, абышлося. Вырас хлопец, як дубок. Прыязджаў летась у госці. З Цемір-Тау, сантэхнікам там на шахце працуе. Заходзіць у хату — я і не пазнала. А ён адкрывае сумку і дастае мне букет кветак. Адкуль жа ты іх прывёз, сыноч? — пытаю. Смяецца: «З Цемір-Тау, мама. Я ж самалётам ляцеў. Учора адтуль». Вядома, прывёз не толькі кветкі. І адрэз мне на плацце, і бацьку гасцінец, і дзяўчынкам сёе-тое».

Потым Ганна Арцёмаўна выкладвае на стол цэлы стос пісем, фотакартак. З яе дазволу чытаю некаторыя лісты. «Добры дзень, дарагія мама і тата...» Гэта Саша, піша з Пермскай вобласці. Таксама шахцёр. Кожны год прыязджае ў Чыжоўку з жонкай і дзецьмі. А вось ліст ад Колі — ён у Калінінградскай вобласці трактарыстам. Іван і Федзя пішуць з Карэла-Фінскай АССР, на лесараспрацоўках працуюць. Аня ў Барысаве на радыёвузле, Жэня — у сталовай № 5 г. Слуцка поварам. І ўсе яны памятаюць Ганну Арцёмаўну. Ніхто ў вёсцы не атрымлівае больш святочных паштовак і пісем, як яна.

— Значыць, вы з Ігнатам Фёдаравічам асталіся цяпер удваіх? — пытаю я.

— Што вы, — усміхаецца Ганна Арцёмаўна. — Таня і Ніна з намі. Блізняты. Хутка са школы прыйдуць.

А потым з ветру і марозу ўвайшоў у хату Ігнат Фёдаравіч. Галава ўся — нібы снегам пасыпана. Яму ўжо хутка семдзесят. Пенсію атрымлівае, а работы на канюшні не кідае. Ужо на вуліцы, праводзячы мяне да аўтобуса, ён гаварыў нейкіх, з цёплымі ноткамі ў голасе:

— Куды б я быў варты без сваёй Ганны? Даўно і куры мяне заграблі б з такой хэўрай. А яна для мяне шмат зрабіла, лічы, што дзесяць гадоў жыцця прыбавіла. Я ж, малады чалавек, ледзь богу душу не аддаў надоечы: заварот кішак прызналі ўрачы. Дзякуй Ганне — выстаралася, каб мяне самы лепшы ўрач агледзеў. Зрабілі аперацыю. І вось яшчэ тупаю, дзяцей гадую меншых.

Пасля той сустрэчы з Ганнай Арцёмаўнай я часта думаю пра яе. Як адважылася яна, у той пасляваенны час яшчэ зусім маладая жанчына, узяць на сябе такую ношу? Якое вялікае трэба мець сэрца, каб яго хапіла на столькіх людзей! Але і іншыя думкі прыходзяць. Калі б не наш лад, што б магла зрабіць нават такая мужная жанчына? Хіба змаглі б сялянскія сіроты стаць шахцёрамі, трактарыстамі, сувязістамі, інжынерамі?

Яна не мае ні медалю, ні грамат за выхаванне васьмёрых дзяцей. Кажуць, па закону не паложана. А калі б было ў маіх правах, я б з задавальненнем уручыў Ганне Арцёмаўне Шахлёвіч медаль мацярынства. За добрае і чулае сэрца. За любоў яе мацярынскую — тую, што высушвае дзіцячыя слёзы, узнімае дух у слабых і для якой вязуць кветкі з Цемір-Тау.

М. ТЫЧИНА

в. Чыжоўка,
Слуцкі раён.

НА ВЫСТАЎЦЫ АНАТОЛЯ ШЫБЕНЁВА

Партрэт мастачкі Разінай.

«Свята ўраджаю».

Мама, пачытай!

Яўген ВЕРАБЕЙ

На аўтобусным прыпынку

У матулі — пазайздросціцца! —
На руках па хлопцу мосціцца.

Хлопцам Янку і Валодзіку
Усяго — не больш — па годзіку.

І адно яны з'явіліся,—
Пасажыры ажывіліся.

— Бач, да мацеры як горнуцца...
А хлопцы, як на спаборніцтве,

Галасіць. Малых суцішвалі —
Нават старшыня міліцыі,

Перад самай вайной, у 1940 годзе, прыехаў у Беларусь Анатоль Дзям'янавіч Шыбнёў, выпускнік Ленінградскай Акадэміі мастацтваў. Пасля выгнання фашысцкіх акупантаў ён пасяліўся ў Мінску, стаў пастаянным удзельнікам усіх рэспубліканскіх і многіх усесаюзных выставак. І вось цяпер вядомаму беларускаму жывапісцу Анатолю Дзям'янавічу Шыбнёву споўнілася 60 гадоў. На юбілейнай выстаўцы, разгорнутай у залах Дзяржаўнага мастацкага музея, глядач з цікавасцю сочыць за шматгранным і плённым творчым жыццём майстра.

Адна з лепшых работ жывапісца — карціна «Палонных вядуць», створаная ў 1947 годзе на гарачых слядах мінулай вайны. Вастрыня кампазіцыі, пластычная выразнасць, а, галоўнае, праўдзівасць і арыгінальнасць задумы абумовілі поспех гэтага твора.

У далейшыя гады А. Шыбнёў неаднаразова звяртаецца да гісторыка-рэвалюцыйнай тэмы, дзе галоўным героем з'яўляецца Ул. І. Ленін. Гэта карціны «Ёсць такая партыя!», «Ленін перад Кастрычнікам» і іншыя.

Чытачам нашага часопіса будзе цікава даведацца, што вядомы мастак не раз усаляў у сваіх палотнах выдатных нашых працаўніц — работніц і калгасніц. Вось карціна «Свята ўраджаю». Цёплы летні вечар. Камбайн зрабіў апошні пракос. Тут жа, на полі, сабралася вялікая група калгасніц. Са смехам і жартамі яны надзяюць на свайго брыгадзіра вянікі з палявых кветак. Ён крыху абянтэжаны, але годнасці не траціць, усім сваім выглядам

«Ленін перад Кастрычнікам».

Жаночая галава. Эцюд.

падкрэслівае святочнасць моманту.

Цікавыя партрэты, намалёваныя Шыбнёвым у розныя гады; добрае ўражанне пакідаюць шматлікія пейзажы Украіны, Малдавіі, а асабліва — матывы роднай беларускай пры-

роды, намалёваныя з майстэрствам і любоўю.

Пажадаем юбіляру новых творчых поспехаў.

І суседка трохгадовая,
І дзяды сівабародыя.

Няма рады хлопцам словамі —
Быў ім выкуп прапанованы.

Тут жа, атрымаўшы пончыкі,
У момант з плачам яны скончылі,

Позіркамі абмяняліся
І абодва засмяяліся.

Сяргей ХРАМЯНКОЎ

СОН

Разбудзіла мама Люсю: —
— Устань, дачушка, не ляжуйся,
Ярка сонейка ўжо свеціць,
На дварэ гуляюць дзеці.
— Пачакайце крыху, мама,
Мне прыснілася, што ў краме
Я купіла абаранкаў
І забыла іх на ганку...
Я засну, — сказала Люся, —
Забяру іх і прачнуся.

Мал. К. Ціхановіча.

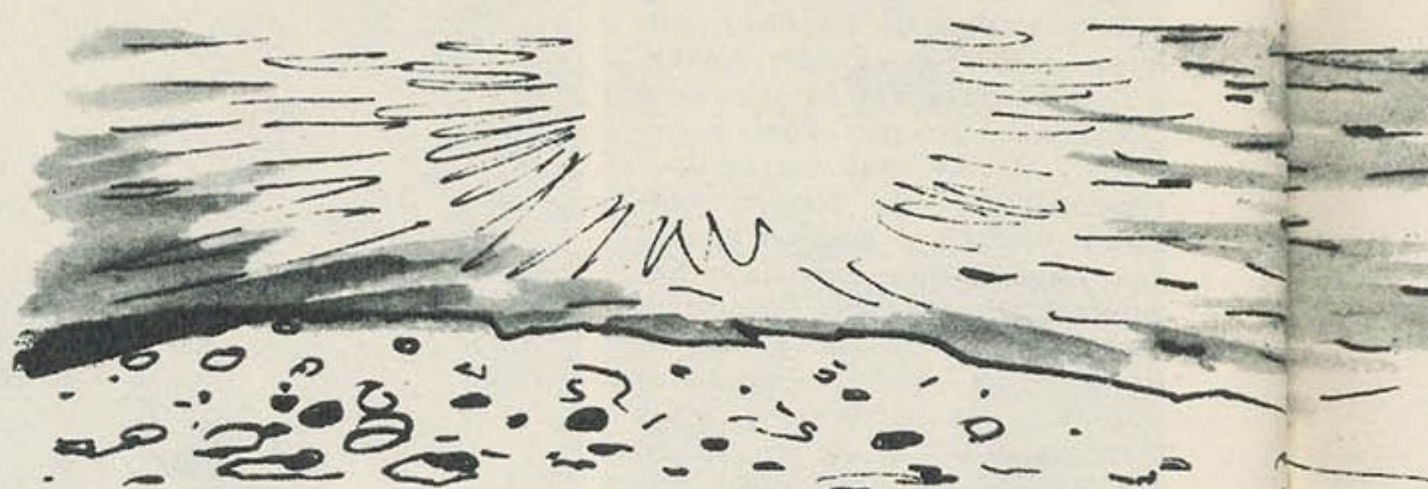

Барыс КАЗАНАЎ

Апавяданне

Сонца, якое прыйшло да Святланкі

8

Святланка прачнулася і адчыніла дзверы. У першую хвіліну ёй здалося, што выпаў снег. Святло месяца, нібы свежае бяліла, ляжала на няструганых тэнісных сталах на дварэ, на нізкай каменнай агарожы і жалезных варотах з пагнутымі прутамі, і было так светла, што Святланка разбірала літары, выкладзеныя на цаглянай трубе льнозавода, які дыміў далёка наперадзе, за Дняпром.

Святланка села на ганку, абхапіўшы рукамі калені. Яна сядзела доўга, гледзячы прама перад сабой. У яе замерзлі ногі, але ёй не хацелася ісці ў хату: Святланка ведала, што не засне. У бальніцы яна баялася памерці ў сне, і страх гэты застаўся ў яе і цяпер.

Яна ўзяла вядро і пайшла да калонкі браць вадку. Калі яна вярталася назад, то нечакана сутыкнулася ля варот з незнаёмым хлопчуком, які выходзіў з двара. Хлопчук спыніўся, нерашуча азіраючыся. Ростам ён быў ніжэй за Святланку, у пакаменчаным саламяным капелюшы, босы.

— Ты хто? — спытала Святланка.

— Я — нетутэйшы, — адказаў хлопчук і выцягнуў з кішэні паўлітровы шклянны слоік. — Во, бачыш, чарвякоў капаў...

Яна зазірнула ў слоік і зморшчылася:

— Фу, гадасць! А чаму такія маленькія? Я тут вялікіх бачыла.

— Слухай сюды, — сказаў хлопчук і, прысеўшы на кукішкі, вытрас тое, што было ў слоіку, сабе пад ногі. — Гэта талковы чарвяк, чырвоны... На яго і язэ, і вокунь бярэ. Во, паглядзі! — Ён паклаў на далонь вузкага чырвонага чарвяка і даверліва працягнуў Святланцы. Далонь у хлопчука была шырокая, як у дарослага.

Потым ён пачаў збіраць чарвей назад у слоік.

— Навошта табе столькі? — здзівілася яна.

— Мне шмат рыбы трэба, — сказаў ён. — Я яе прадаю, каб у школу пайсці. Мне грошы на падручнікі патрэбны.

— Хіба табе няма каму купіць падручнікі?

— Чаму? Тата можа купіць, толькі я з ім пасварыўся. Я ад яго кожнае лета ўцякаю...

— Ты калі ўздумаеш яшчэ ўцякаць, дык мяне вазьмі! — папрасіла Святланка. — Возьмеш?

— Добра. А табе што, таксама ад таткі пападае?

— Ні ад кога мне не пападае. А так... Не магу я дома сядзець! — вырвалася ў яе.

— Ведаеш што, — сказаў ён, — паехалі зараз са мной?

— Куды?

— За горад, на Сож...

— Далёка вельмі... Ды я ж і не лавіла ні разу.

— Навучышся... Ды што там! — заспяшаўся ён. — Паедзем, га?

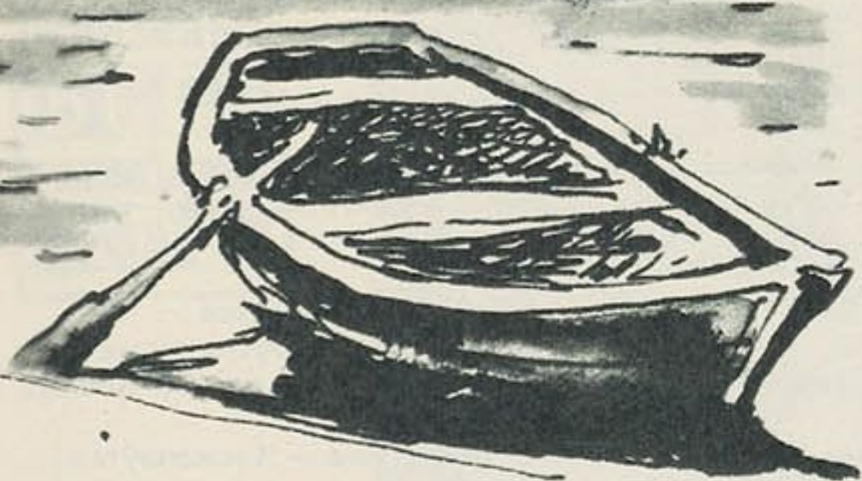
«Паеду, — рашыла Святланка. — Няхай мяне за гэта мама ў кладоўку зачыне, няхай мяне ваўкі з'ядуць, няхай утаплюся ў рэчцы — усё роўна! Абы не сядзець тут...»

— Цябе як завуць? — спытала яна. — Мяне — Святланка.

— Мікіта, — адказаў ён.

— Мікіта! — усклікнула Святланка. Гэтае імя вельмі спадабалася ёй. — Пачакай, толькі вядро аднясу...

— Ты гэта... Ты паесці чаго захачі, га?

- А што ўзяць? Хлеб ёсць, з павідлам...
- Белы?
- Чорны. Ён ужо чэрствы, мы яго выкінуць хацелі.
- Ты што? — спалохаўся Мікіта. — Ты бяры, бяры, не бойся!

2

Старэнькая палутарка, гружаная мяшкамі з мукой, спынілася каля дарожнага ўказальніка. Шафёр доўга трос дзверцы кабіны, нарэшце адчыніў іх і грузна скочыў на траву. Ён быў рыжы, тоўсты і нізкі ў нагах. Да ватніх штаноў ззаду ў яго былі прышыты два кавалкі блакітнай цырматы.

— Падвясі да мястэчка! — крыкнуў Мікіта шафёру.

Шафёр, не адказваючы яму, стаў на кола, намацаў у кузаве вядро і пайшоў браць вяду. Ён заліў вяду ў радыятар, а вядро зноў паставіў у кузаў і прыціснуў мяшком.

Мікіта не спускаў з яго вачэй.

— Падвясі, — зноў папрасіў ён, — рублёўку дам.

Шафёр рэзка павярнуўся і пагражальна падышоў да яго.

— Дык не ў мяне! — адыходзячы, пакрыўджана прагаварыў Мікіта. — Вось у яе...

Шафёр уставіўся на Святланку — яна ўся скурчылася пад яго позіркам, — адвёў вочы і палез у кабіну. Ён узяў з сядзення кажух і кінуў яго ў кузаў.

— Залазьце, — сказаў ён, — толькі глядзіце ў мяне!

— Мікіта, — прашаптала Святланка разгублена. — Мікіта, няма ў мяне рубля... Вось чэснае піянерскае!

— А-а... — адмахнуўся Мікіта.

— Як жа без грошай?

— Ды ён сам забудзе, вось убачыш! Я гэтага шафёра ведаю...

Яны сядзелі на мяккіх мучных мяшках, учапіўшыся ў барты машыны.

Дарога была з глыбокімі каляінамі, колы вышаравалі іх да жалезнага бляску. З правага боку чырванела поле канюшыны, на якім шырока раслі старыя бярозы. Потым машына ўвайшла ў сасновы бор — сыры пасля дажджу, рассечаны дарогамі. Па кабіне ўдаралі цяжкія ад шышак галінкі, асыпаючы іголкі дзяцей і мяшкі. Мікіта прыгінаў Святланцы галаву, валіўся на мяшкі і рагатаў, а Святланка глядзела на яго кірпаты, пакрыты мучным пылам твар і ўсміхалася: «Дурны, — думала яна пра яго. — Які дурны, чэснае піянерскае!»

За лесам была вёска. На выгане шафёр спыніў машыну, каб узяць пасажыра. Гэта быў шчуплы дзядок у паддзёўцы, у галёшах на босую нагу, з кошыкам. Яны хутка зладзілі на-конт цаны, і дзядок забраўся ў кузаў, лёгка перакінуўшы цераз борт сваё сухое цела. Машына, увесь час сігналячы, павольна выбіралася з патоку падвод, людзей, веласіпедаў. Дзядок уладкаваўся на мяшках, падціснуўшы пад сябе худыя ногі, спытаў у Мікіты:

— Язя едзеш лавіць?

Мікіта кінуў.

— Нябось, у Дняпры ў вас цяпер не водзіцца?

— У Дняпры даўно выбілі, — адказаў Мікіта.

— А ў нас на возеры зімой ведаеш што было? — гаварыў дзед, звяртаючыся толькі да Мікіты. — Прыдуха была: лёд цяжкі, прыдушыла, значыць, рыбу, паветра ёй няма. А ў рэчку

не выскачыць — перамерзла дарога. Я як убачыў, дык пачаў канаву капаць да рэчкі, усёй вёскай капалі... Мноства мы тады гэтай рыбы выпусцілі, далібог!

Дзядок падсунуў да сябе кошык, знайшоў там надбітае яйка, калупнуў яго чорным, нібы сухі гарошавы стручок, пазногцем і глянуў на Святланку:

— Хочаш яйка?

Святланка сумелася, прамаўчала.

— Бяры! — засмяяўся Мікіта. — Бяры, калі даюць...

Святланка ўзяла яйка і адпіла крышку. Яйка здалося ёй вельмі смачным.

— Пі да канца, — сказаў Мікіта.

— А ты?

— Ён мне таксама дасць, — адказаў Мікіта, ён не зводзіў вачэй з кошыка.

Дзядок зноў апусціў у кошык руку, а Мікіта крыкнуў яму:

— Давай, дзед, не бойся: я табе запальнічку прынясу!

— Запальнічку! — загарэўся дзядок. — А не ашукаеш?

— Далібог...

— Я ў Пушчы живу, — паведаміў дзед, любоўна глядзячы на Мікіту. — Трахіма спытай — людзі пакажуць...

— Мёд у цябе ёсць?

— Вядома, не горш за іншых жывем... — Ён падсунуў Мікіту кошык.

Мікіта выбраў два яйкі, але піць іх не стаў, сунуў у кішэню.

— Адразу відаць — рыбак, — пахваліў яго дзед.

У мястэчку было шумна. На плошчы крычала радыё, па вуліцах хадзілі ажыўленыя, чыста апранутыя людзі. Палутарка спынілася каля чайной.

Дзядок развітаўся з Мікітам за руку, сказаў:

— Ты наконт запальнічкі не забудзь. Прыходзь адразу, а то да зімы не застанеш, памру да зімы.

— Летам буду, — паабяцаў Мікіта. — Летам не памрэш?

— Летам — не, — адказаў дзед. — Восень таксама перажыву: трэба капцы ставіць, потым кроквы будуць мяняць... А зімой акурат выйдзе.

Шафёр нырнуў у чаргу і адразу выбраўся адтуль, несучы два куфлі з півам. Святланка падышла да яго і кранула за рукаў.

— Дзядзя шафёр, — сказала яна, чырванеючы да слёз. — Вы не думайце, што мы такія... Мы аддадзім вам рубель, чэснае піянерскае!

Шафёр павярнуўся і, засмяяўшыся, паклаў ёй руку на плячо.

— Што ты, галубачка? — ласкава сказаў ён. — Якія тут рублі... Проста бяда з гэтымі піянерамі!

— Чаго хадзіла? — разлаваўся Мікіта, бачачы разгублены твар Святланы. — Гаварыў жа табе — не хадзі...

— Мікіта, навошта ты хлусіш? — з дакорам сказала яна. — Спачатку пра рубель, потым пра запальнічку...

— А чаго ён верыць? — усміхнуўся Мікіта. — Ну падумай: навошта яму запальнічка?

— У цябе ёсць запальнічка?

— А што?

— Калі ты не аднясеш яму запальнічку, я з табой больш нікуды не паеду!

Мікіта здзіўлена паглядзеў на яе, але спрацацца не стаў.

3

Мікіта адшукаў у кустах пласкадонку, паклаў у яе вудачкі і спусціў лодку на вяду. Святланка нерашуча ступіла ў лодку, адчуўшы пад сабой няўстойлівае дно. Мікіта адпіхнуўся вяслом ад берагу. Лодка заслізгала па вадзе, лёгка адольваючы плынь, і Святланка ўбачыла побач з баром, пад вадой, страказу. Святланка падабрала яе. Страказа раптам ажыла, папаўзла па Святланчынай руцэ, стараючыся падняць фіялетавыя крылцы — яны чамусьці зліпліся, — але не магла ўтрымаць іх і нязграбна валілася набок...

— Мікіта, глянь!..

Мікіта ўзяў страказу за крылцы, асцярожна расхінуў іх і аблізаў языком. Ён пасадзіў страказу сабе на капялюш.

— Нехта хлебам ёй крылцы склеіў... У-у, гад! — сказаў Мікіта і засмяяўся.

— Яна больш не паляціць? — усхвалявана спытала Святланка.

— Паляціць, — адказаў ён. — Толькі ёй сонца трэба, каб сагрэцца...

Святланка падняла галаву — сонца стаяла далёка, на краі лугу.

Святланка сядзела на носе лодкі і бачыла коніка-вадамера, ён імклівымі рыўкамі абганяў лодку, абганяў стрыжоў, якія ганяліся за сваім ценом па вадзе. А вада была відаць

наскрозь: і каменьчыкі, і трава, і затопленыя карчы,— усё гэта здавалася такім бліжнім, што можна было дакрануцца рукой. «Мне тут добра»,— падумала яна, прыслухоўваючыся да самой сябе.

На лузе Мікіта разабраў вудачкі. Адну, маленькую, ён даў Святланцы, а другую, з доўгім вудзільнам— яно хадзіла ў яго руцэ, нібы жывое,— з бела-чорным паплаўком і шпуляй, узяў сабе. Ён сказаў, глядзячы на пустынную раку:

— Тут можна лавіць, але за смалакурнай я больш злаўлю. Ну, я пайшоў...

— А як жа я?

— Станавіся тут і лаві.

— А што лавіць?

— Слухай сюды...— усміхнуўся ён.

Мікіта пакорпаўся ў бляшанцы, выцягнуў чарвяка, паглядзеў на яго і сунуў назад у бляшанку, і зноў пачаў корпацца, і выцягнуў— такі аднаго, якога аддаваць было не шкада. Ён нажывіў чарвяка на кручок.

— Закідваю,— сказаў Мікіта.— Гатова. Цяпер сядзі і чакай, пакуль рыбіна схопіць. Як паплавок нырне, цягні адразу, а то зжарэ нажыву.

— Пачакай!— умоўна сказала Святланка.— Ты хоць злаві адну, каб я паглядзела...

Мікіта нічога не адказаў, таму што ў гэту хвіліну штосьці пляснула пад берагам, злева ад іх... Мікіта глядзеў у той бок не адрываючыся. Святланка штурхнула яго, ён уздрыгануў і няўцямна ўтаропіўся на яе.

— Ну?— сказала Святланка.

— Ідзі ты!— раптам раззлаваўся ён.— Узяў цябе на сваю галаву...

— Як табе не сорамна: гаварыў, што навучыш лавіць, а зараз адмаўляешся!

— Ды я пакуль тут злаўлю, я там...

— Ну і ідзі!

— Тады я пайшоў...

— На здароўе!

Святланка адварнулася ад яго. Ёй было крыўдна, што Мікіта не толькі не ўзяў яе з сабой, але нават не паказаў толкам, як лавіць. «Што гэта з ім?»— устрыжылася яна, але потым успомніла, як яны ехалі сюды на машыне, як ратавалі страказу, і супакоілася. «Ён добры, толькі дурны зусім,— вырашыла яна.— Дурны, чэснае піянерскае!»

На рэчку злятала абгарэлая квецень алешніку. Святланка паглядзела ў страшэнную чарнату пад вольхамі і ўбачыла ў вадзе затопленае бярвяно. Нейкія цені слізгалі па бярвяне, і Святланка здагадалася, што гэта былі цені ад рыб. Яна нячутна апусціла туды чарвяка. Цені па бярвяне заслізгалі яшчэ хутчэй. І раптам Святланка ўбачыла нейкае слабае ззянне, якое ўзнімалася знізу. Яна нагнулася, каб разгледзець. Ззянне раз за знікла, а ўбаку пачуўся моцны ўсплёск. І тады Святланка зразумела, што яна бачыла рыбіну. «О-ё-ёй, як цікава!»— падумала яна, адсунулася і пачала чакаць. Яна чакала доўга, не адрываючы вачэй ад паплаўка. У яе ўжо не было сіл глядзець, як раптам паплавок знік. На імгненне Святланка разгубілася, потым апамяталася і рэзка пацягнула вудзільна да сябе. Леска напружылася, сагнуўшы кончык вудзільна дугой, і ў той жа момант Святланка адчула цяжар у руцэ і крыкнула, зразумеўшы, што здарылася...

Яна здрыганулася, пачуўшы ўдар зверху, узяла галаву і ўбачыла кароткі асляпляючы апёк неба, закрыла твар далонямі, але адразу адняла іх. І, ужо не адрываючыся, з радасным жахам глядзела яна на край велізарнай ліловай хмары, якая накрывала ўвесь луг, на чорную траву і дубы— усё гэта было ненатуральна ярка і мёртва асветлена,— і глядзела на рэчку— нерухомую, аглухлую, белую... «Як усё змянілася!»— думала яна, нямеючы, не рухаючыся з месца.

Тут яна ўбачыла Мікіту, які мчаўся да яе ва ўвесь дух.

— Чаго стаіш?— закрычаў ён.— Бяжым хутчэй!

Яны беглі пад грукачым небам у смалакурню, і лівень дагнаў і абрушыўся на іх. Нічога не было відно цяпер— ні рэчкі, ні маланкі, ні лугу. Цяжка было дыхаць, Святланка захлабвалася вадой, мокрая сукенка абляпіла ёй ногі і замінала бегчы, і яна адчувала шырокую цвёрдую Мікітаву даланю— Мікіта амаль цягнуў яе па лузе— і ва ўсім паддавалася ёй, а ў правай руцэ яна з усіх сіл сціскала рыбіну, і нішто не магло б прымусіць Святланку выпусціць яе...

У смалакурні было цёмна і горача ад парнага духу ліўня. Дзверы былі адчынены насцеж, і яны бачылі, як ліў дождж і пляскалася вада цераз барты лодак, а на шасэ ў лесе дождж быў светлы— калона машын рухалася з запаленымі фарамі.

— Мікіта, паглядзі!

— Ого!— здзівіўся ён.

— А ты колькі злавіў?

— Яшчэ злаўлю,— адказаў ён.

— Гэта язь?— спытала Святланка, загадзя ведаючы: так, язь, і лепш за гэтую рыбіну няма на цэлым свеце...

— Гэта вокунь,— адказаў ён.— Грам дзвесце будзе. Такага і прадаць можна.

— Нікому я яго не прадам!— крыкнула яна.

Мікіта раптам задумаўся.

— Вось чаму людзі злыя бываюць?— сказаў ён.— І адказаў сам сабе:— Таму, што яны рэчку не любяць, рыбу не любяць, лес не любяць, праўда?

— Ты пра каго?

— Гэта я пра тату,— прагаварыў ён і адварнуўся.

«Нейкі ён дзіўны,— падумала Святланка.— І зусім ён не дурны... Чаму я так рашыла? Ён зусім не дурны, чэснае піянерскае!»

— Мікіта, ты кім будзеш?— спытала яна.— Касманаўтам?

Мікіта адмоўна махнуў галавой.

— Лесніком буду,— адказаў ён.— Я лес больш за ўсё люблю.

— Адварніся,— сказала яна Мікіту.— Я сукенку выкручу...

Святланка пачала здымаць з сябе цяжкую непаслухмяную сукенку. Сукенка ніяк не здымалася, і Святланка раптам адчула, як шчыльна яна абляпіла яе ўсю— ад шыі да кален,— і ў гэтым новым для яе адчуванні было штосьці настолькі хвалючае і дзіўнае, што Святланка засаромелася раптам і, спалоханая, пачырванелая, так-сяк выкруціла сукенку і нязграбна нацягнула на сябе. Яна разгублена павярнулася, адчуўшы цяпло на спіне і валасах...

Навальніцы не было. Даляглад быў колеру бруснічнага соку, ад дубоў і лугу падымалася пара, і яркае дрыготкае святло запаўняла смалакурню. Яно ўсё прыбывала, прыбывала, і, нічога не разумеючы, Святланка, шырока расплюшчыўшы вочы, глядзела ў адчыненыя дзверы смалакурні. І раптам ля дзвярэй паказалася сонца— дзіўна вялікае, белае, такое блізкае, што да яго, здаецца, можна было дастаць з рагаткі...

— Гэй!— закрычаў Мікіта.— Сонца прыйшло!

Святланка засмяялася. Яна зразумела зараз, што ў жыцці яе здарылася штосьці вельмі добрае, вельмі светлае і вялікае, і прычынай таму была рэчка, быў Мікіта, было сонца.

РАСКАЖЫ, БАБУЛЯ ВАСІЛІСА...

Волечка сядзіць насупраць бабулі Васілісы Сідараўны Алампіевай, пагойдвае нагамі і просіць:

— Як там, бабуля, наша вёска?

— А нічога, Волька,— ахвотна адказвае Васіліса Сідараўна.— Расце Карма. Ведаеш, каго я там першага сустрэла?

Волечка насцярожваецца, перастае дрыгаць пад крэслам нагамі і глядзіць на бабулю вялікімі шэрымі вачыма.

— Дзядулю Нічыпара Мальцава. Гэта ж, як некалі мяне

прызначылі старшынёй тамашняга калгаса «Абарона», дык я ў такіх, як ён, дзядоў рады прасіла.

Але Волечцы нецікава, якую там прасіла раду бабуля, і яна зноў нахіляецца над кніжкай. Даўно не была ў Карме. Ды і бабуля рэдка калі туды ездзіць: часта нездаровіцца ёй. Цяпер яны жывуць у Гомелі, у добрай кватэры на вуліцы Перамогі. У Карме, што за Добрушам, жыве яшчэ адна бабуліна дачка— волеччына добрая цётка Галіна.

Васіліса Сідараўна Алампіева з унучкай Волечкай.
Фота Ул. Буракова.

А Васіліса Сідараўна апускае галаву і задумваецца. Так, не забыўся на яе дзед Мальцаў. І жонка генерала Церашкова не забылася: як ехала праз Гомель, дык адшукала Алампіеву. Удзвюх доўга ўспаміналі Аляксея Дзмітрыевіча. Васіліса Сідараўна і цяпер дзівіцца: то ж трэба, з пастушка да генерал-лейтэнанта чалавек даслужыўся, Героем Савецкага Саюза стаў. Урэшце і дзівіцца няма чаму. Хіба мала вядомых людзей выйшла з іхняй Кармы? І пералічыць цяжка: мастак Шаўчэнка, пісьменнік Шамякін, кінарэжысёр Мікалай Калінін. Ваенны лётчык Міхась Талкачоў, кажуць, запанібрата з самім касманаўтам Ляонавым. А інжынераў, настаўнікаў колькі! І раслі яны на вачах у Васілісы Сідараўны.

Прызнацца па праўдзе, яна ледзь пазнала старога Нічыпару. І ён доўга ўзіраўся ў яе пабляклымі вачыма. А як разгладжваў вусы, дык рука дрыжэла: здаў за апошнія гады вельмі.

— Старэем, Васіліса? — запытаўся Мальцаў.

— Старэем, Нічыпарка, — заківала галавой жанчына.

— А помніш, як у трыццатых гадах мы сеялі?

— Чаму ж не помніць? Ці ж такое забываецца?

Памятае яна: прыехала тады з Мінска са з'езда калгаснікаў-ударнікаў. Расказвала аднавяскоўцам пра сталіцу, пра выступленне старшыні ЦВК Чарвякова. Тады, у трыццаць першым, яе і абралі старшынёй калгаса. З чаго пачынаецца? Як працаваць? Маладая яна была.

Сабрала Васіліса старэйшых кармянцаў: Нічыпара Мальцава, Рыгора Алампіева, Ціхана

Капыткава, Ігната Алампіева і сказала:

— Калі абралі мяне, мужчынкі, дык памагайце.

— Паможам, Васіліса, — заківалі тыя бародамі. — Кажуць жа: сто галоў — сто розумаў. А і мы, дзякаваць богу, што-нішто разумеем.

І памагалі. У Крутым Лозе лён пасеялі. Там ён яшчэ не за іх памяццю радзіў. Лён вырас густы, роўны. А як зацвіў, дык, здавалася, засінула возера ў полі. Муж Васілісы ў той час ужо быў камуністам — вучыўся ў Мінску, у камвузе. Як прыедзе, бывала, летам Клім, дык адразу жартаўліва звяртаецца да старшыні:

— Якую ты мне сёння работу выдзеліш, Вася?

— Да малатарні пойдзеш, — звычайна гаварыла Васіліса Сідараўна. Ведала: вельмі ж любіў Клім падаваць снапы ў ненажэрную зеўру машыны, любіў слухаць, як заходзіцца ў роўным гудзенні малатарня, як выплывае абмалочаную салому.

У трыццаць другім годзе і Васіліса ўступіла ў партыю. Жылі яны з Клімам дружна. Потым пайшлі дзеці. Клім Міронавіч часта гаварыў жонцы:

— І адкуль у цябе, такой лядашчай, Вася, сіла і смеласць бярэцца? Гэта ж не ўсякі мужчына вытрываў бы, калі б на яго Антон з сякерай кінуўся...

Гэта ён пра нелюдзіма Антона Шаўчэнку ўспамінаў. Пайшла некай Васіліса (яе нязменна з 1925 года, аж пакуль не пераехала ў Гомель, выбіралі дэпутатам) да Антона. Той ляжаў на печы.

— Лён і ячмень трэба здаваць, Антоне. Адзін ты ў вёс-

цы даўжніком застаўся, — загаварыла Васіліса Сідараўна.

Антон нібы кальнуў хто шылам. Усхапіўся з чарана, ашчэрыўся:

— Не аддам! Вон з маёй хаты!

— Ідзі далей ад граху, Васіліска, — баязліва зашаптала антонава Параска. — Бачыш, які ён.

— Дык жа не мне ты здаеш, — пачала ўшчуваць разлавананага чалавека Васіліса. Але дзе там! Той схопіў сякеру ля падпечча. Добра, што Васіліса паспела хуценька зачыніць за сабой дзверы: сякера з сілай грукнула ў дзверны вухняк...

Што ж, усякае было. І ніколі яны з Клімам не перакладалі на чужыя плечы тое, што маглі зрабіць самі. Ужо нядрэнна і жылі, тое-сёе ў гаспадарцы справілі. Паслалі іх умацоўваць маладую Савецкую ўладу на Беласточчыну. І тут пачалася вайна.

Тады яна і разлучылася з Клімам. Ён некай пасадзіў яе са старэйшай дачкой Марыяй у эшалон, што ішоў на Мінск. А меншых дзяцей не паспеў.

Запомнілася бясконца дарога і налёты фашысцкіх сцягвяднікаў. Ад разрыўных куль адляталі трэскі з вагонаў. Васіліса Сідараўна моцна прыціскала да сябе Марыю і адчувала, як камянее сэрца: столькі крыві і смерцяў яны ўбачылі, пакуль ехалі да Мінска. А колькі яшчэ ўбачаць — ніхто не ведае...

Потым была праца ў Саратаўскай вобласці і ў далёкай Ферганскай даліне. Галодныя дні і трывога: як там муж — ці паспеў эвакуіраваць меншых, ці жывыя хоць? Па начах Васіліса Сідараўна слухала, як бульбача арык ля іхняй кібінкі,

і сэрцам была там, дзе ў тыя цяжкія дні знаходзіўся муж. Ужо тады пасерабрыла сівізна яе валасы, а зморшчынкі пакрылі твар.

У Карму яна дабралася, як толькі прагналі з Беларусі фашыстаў. Меншыя дзеці апынуліся ў сястры Галіны, у Карме.

Яшчэ гримела на захадзе вайна, а Васіліса Сідараўна пачала працаваць у роднай вёсцы старшынёй сельсавета. Нялёгка былі гады — не хапала цягла, не было чым засяваць здзірванелую за ваенныя гады зямлю. Ды яна не здавалася. Гадала дзяцей, бо Клім склаў галаву ў далёкай старане.

Часта пасля ўспамінала яна яго словы пра смеласць. Можна і праўда была яна смелая? А можа лёс накіроўваў Васілісе Сідараўне заставацца жывой?

Аднойчы з міліцыянерам Сінельнікавым яна выкрыла злодзея і бандыта Ходаса. Шчупленькі гэты чалавечак з вузкім, як у тхара, тварыкам прыстаў у прымы да адной кармянскай жанчыны. І адразу пачалі знікаць то з такой цяжкасцю агораны парсюк, то рэчы з дамоў. Сярод ночы Алампіева з Сінельнікавым прыйшлі да Ходаса: людзі падказалі, што не абміналі ягоных рук тыя парсюкі.

— Адчыні, Надзея! — паклікала Васіліса Сідараўна. — Я з лясніцтва вяртаюся — ці не можна абагрэцца?

— Не адчыню ноччу, — пачулася з-за дзвярэй. — Адна я.

А Васіліса Сідараўна заўважыла: хістанулася фанера на адным забітым акне. Значыць, Ходас дома, стаіўся. Міліцыянер усё ж пачаў дабівацца ў дом. Яна засталася вартаваць на вуліцы.

І неспадзёўкай перад ёю вырасла нізкарослая постаць Ходаса з карабінам. З пакоя ён сігануў на гарышча, а адтуль — на вуліцу. Шчоўкнуў курок. Асечка... Васіліса Сідараўна схпілася за ствол, рванула ўніз, паклікала:

— Сінельнікаў!

Ходас не ўцёк ад іх. А Надзея і цяпер дзякуе Васілісе Сідараўне, што выкрылі яны тады бандыта. Ці ж мала хто памыляецца? Вось і яна прыблуду ў сябе прыгрэла.

— Раскажы, бабуля, пра Карму, — просіць зноў Волечка.

— А што раскажаш? — гаворыць бабуля Васіліса. — Летам паедзеш — сама ўбачыш. Водаправод там праводзяць. Возера робяць. Дамоў многа новых паявілася — сёмая вуліца вырасла. Я табе лепш раскажу, як мы з тваёй маці ў вайну ва Узбекістане вучылі фельчарыц і медсясцёр хлеб расціць...

Многа ёсць чаго раскажаць бабулі Васілісе.

Міхась ДАНИЛЕНКА

ВУЧОНЫ, РЭВАЛЮЦЫЯНЕР, БАРАЦЬБІТ

5 мая 1968 года спаўняецца 150 год з дня нараджэння Карла Маркса. Камуністы, усе працоўныя Саветаў Саюза і іншых сацыялістычных краін, усё прагрэсіўнае чалавецтва шырока адзначаюць гэту дату, аддаючы даніну глыбокай павягі асновапаложніку навуковага камунізма, геніяльнаму мысліцелю, палымянаму рэвалюцыянеру, настаўніку і правадыру сусветнага пралетарыату.

«Імя яго і справа перажывуць стагоддзі!»
Ф. ЭНГЕЛЬС

У гісторыі чалавецтва імёны К. Маркса, Ф. Энгельса і Ул. І. Леніна стаяць побач. Іх навуковы подзвіг даў імя найвялікшаму па сваёй сіле вучэнню аб законах развіцця прыроды і грамадства — марксізму-ленінізму, а рэвалюцыйная практычная дзейнасць працоўных бліскуча пацвердзіла яго вывады аб рэвалюцыйнай эксплуатацыі мас, аб перамозе сацыялізма і камунізма. Развіццё сусветнага камуністычнага руху, перамога сацыялістычных рэвалюцый у радзе краін Еўропы і Азіі, узнікненне і развіццё сусветнай сацыялістычнай сістэмы — галоўнай заваёвы і дзецішча міжнароднага рабочага класа — паказваюць, што ніякая іншая навука не можа параўнацца па сваіх сацыяльна-эканамічных пераваротах і грамадскіх выніках з марксізмам-ленінізмам.

Карл Маркс стаіць ля вытокаў гэтай навукі перш за ўсё яе стваральнік. Найвялікшы вучоны, які вызначаўся дзіўснай працаздольнасцю, шырынёй і глыбінёй сваіх поглядаў, навуковай сумленнасцю, К. Маркс разам са сваім саратнікам і другам Ф. Энгельсам няспынна развівалі і ўдасканальвалі створанае імі вучэнне, узбагачаючы яго на аснове новага вопыту рэвалюцыйнай барацьбы, новых дасягненняў ва ўсіх галінах навукі. Для К. Маркса і Ф. Энгельса стварэнне і развіццё навукі былі не самамэтаю, а кампасам у рэвалюцыйнай дзейнасці, кіраўніцтвам у барацьбе. У новых умовах развіцця капіталізму, асабліва ў эпоху яго манопалістычнай стадыі і агульнага крызісу, вучэнне марксізма знайшло свой геніяльны працяг у працах Ул. І. Леніна.

Марксізм узнік у сярэдзіне мінулага стагоддзя, калі капіталізм ішоў да свайго зеніту, непадзельна панаваў на зямлі, і здавалася, што ў свеце няма сілы, здольнай яго сакрушыць.

Камунізм жа, пра які марылі лепшыя розумы чалавецтва, але не бачылі рэальных шляхоў для яго ажыццяўлення, быў для працоўных туманнай і далёкай марай, а для пануючых класаў — страшнай зданню, на барацьбу з якой аб'ядналіся ўсе рэакцыйныя сілы Еўропы. І гэтая здань павінна была набыць плоць і кроў, стаць ідэалогіяй рабочага класа і яго Камуністычнай партыі. Гэтую задачу і выканаў К. Маркс сваімі навуковымі адкрыццямі.

Адзначаючы навуковы подзвіг К. Маркса, мы аддаем даніну захаплення яго генію. Сваё імя ў гісторыю навукі ён упісаў многімі адкрыццямі. Але два з іх — матэрыялістычнае разуменне гісторыі і прыбавачная вартасць — займаюць асобае месца. Гэтымі адкрыццямі было навукова даказана, што капіталізм мае гістарычна пераходны характар, што класавая барацьба пралетарыату і буржуазіі непрымірмая, што гібель капіталізму і перамога камунізма немінучыя. Дзякуючы гэтым адкрыццям сацыялізм стаў навукай.

Матэрыялістычнае разуменне гісторыі зыходзіць з таго, што гісторыя чалавечага грамадства ёсць натуральна-гістарычны працэс, які развіваецца паводле пэўных законаў. Усе ранейшыя погляды на гісторыю шукалі прычыну гістарычных пераменаў у канчатковым выніку ў ідэях людзей, якія час ад часу мяняюцца, а важнейшымі гістарычнымі пераменамі лічыліся палітычныя. Але дзе крыніца ідэй і што з'яўляецца прычынай палітычных пераменаў — адказу не давалі.

Маркс жа даказаў, што ўся папярэдняя гісторыя чалавецтва ёсць гісторыя барацьбы класаў, што ва ўсёй разнастайнай і складанай палітычнай барацьбе заўсёды гутарка ішла іменна аб грамадскім і палітычным панаванні тых або іншых класаў грамадства, аб захаванні панавання старых класаў грамадства, аб дасягненні панавання новымі класамі. Класы ж — аб'ектыўна існуючыя групы людзей. Яны ўзнікаюць і існуюць з прычыны пэўных матэрыяльных умоў, пры якіх адбываецца вытворчасць і абмен неабходных сродкаў існавання. У аснове падзелу грамадства на класы — уласнасць, адносіны да сродкаў вытворчасці, гэта і вызначае іх месца ў сістэме грамадскай вытворчасці, ролю ў арганізацыі працы, а, значыць, спосаб атрымання і размер сваёй долі грамадскага багацця.

Уяўленне і ідэі кожнага класа ў пэўны гістарычны перыяд тлумачацца проста — эканамічнымі ўмовамі жыцця і грамадскімі адносінамі гэтага перыяду, якія абумоўліваюцца імі. Гісторыя ўпершыню была пастаўлена на сваю сапраўдную аснову. Былі прызнаны правы за такімі відавочнымі фактамі, што

Іосіф СКУРКО

Сяргей ПАНІЗНІК

А помніш, помніш?..

Страчай!

Як знічка, выпадковая сустрэча
Мільгнула над будзённасцю жыцця.
І здаўся летнім нам той зімні
вечар,—
Нібы каханне нашага працяг...

Шчаслівая, ты прыгадала зоры
І за сялом рамонкавую бель,
А я углыб вачэй тваіх глядзеў
з дакорам
І, блізкую, не мог пазнаць цябе.

— А помніш, помніш...
— Годзе ўспамінаць,

Перад вачыма ўсё — учора быццам,
Няхай табе пад раніцу прысніцца
У кветкавым пажары сенажаць...

Ну як жывеш ты без мяне

адна!
Міне,

адкарагодзіцца вясна...

Ты ж не забудзь, што чараўнік
між нас
пранік

І недзе тоіцца ўвесь час.
Таму насустрач доўга так

ісці,
бальшак

нялёгка свой знайсці.
Таму жывеш ты без мяне

адна,
вясне

маёй

адветная вясна.
І ўсё ж

людзі ў першую чаргу павінны есці, піць, мець жыллё, апра-
нацца і што, значыць, яны павінны працаваць, перш чым здо-
леюць змагацца за панаванне, займацца палітыкай, рэлігіяй,
філасофіяй і г. д.

Такое новае разуменне гісторыі даказала, што ўся гісторыя
і дасюль ідзе шляхам антаганізму і барацьбы класаў. Пра гэта
сведчаць штодзённыя паведамленні з тых краін, дзе яшчэ не
ліквідавана прыватная ўласнасць. І сёння, як і стагоддзі таму
назад, там існуюць пануючыя і падначаленыя класы, эксплуата-
тары і эксплуатаемыя. У той час як велізарная большасць
населенства капіталістычных краін як у мінулым, так і цяпер
асуджана на суровую працу і жабрацкае існаванне, нязнач-
ная частка «прывілеяваных» няспынна павялічвае свае багацці.

Гісторыя даказала, што буржуазія ўжо выканала сваю гіста-
рычную ролю і ператварылася ў тормаз далейшага прагрэсу.
Вырас і сфармаваўся новы клас, закліканы ўстанавіць такі лад,
які дасць кожнаму члену грамадства магчымасць удзельні-
чаць не толькі ў вытворчасці, але і ў размеркаванні і кіра-
ванні грамадскім багаццем. Пры гэтым ладзе прадукцыйныя
сілы грамадства і створаныя ім прадукты шляхам планавай
арганізацыі ўсёй вытворчасці павялічацца да такіх размераў,
што кожнаму будзе забяспечана задавальненне яго разумных
патрэб у пастаянна ўзрастаючых размерах.

Другое важнае адкрыццё Маркса заключаецца ў канчатко-
вым вывятанні адносінаў паміж працай і капіталам. Капіталіст
наймае рабочага, бо ў першага ёсць і сродкі вытворчасці
і прадметы спажывання, а ў другога — толькі рабочыя рукі.
На службе ў капіталіста (а пра гэта ён паклапоціцца як мае
быць) рабочы ўзнаўляе вартасць сваёй, аплачанай яму капі-
талістам рабочай сілы і, звыш таго, яшчэ прыбавачную вар-
тасць. Яна ўтварае тую крыніцу, з якой узнікаюць зямельная
рэнта, прыбытак, накапленне капіталу, — словам, усе тыя ба-
гацці, якія спажываюцца або накапляюцца непрацоўнымі кла-
самі. Узбагачэнне капіталістаў і сёння мае тую ж крыніцу. Тэо-
рыя прыбавачнай вартасці выбівае з-пад ног у маёмных кла-
саў апошнюю глебу для крывадушнай дэмагогіі, быццам у ка-
піталістычным грамадстве пануюць права і справядлівасць,
роўнасць правоў і абавязкаў і ўсеагульная гармонія інтарэсаў.

Усё развіццё капіталізму падначалена закону прыбавачнай
вартасці. Пагоня за нажывай не спыняе капіталіста ні перад
чым. Ён уцягвае ў сферу капіталістычнай эксплуатацыі жанчын
і дзяцей. Наёмная жаночая праца асабліва шырока стала ска-
рыстоўвацца з развіццём буйной машынай вытворчасці
ў буйной капіталістычнай прамысловасці. «Паколькі машыны
робяць мускульную работу лішняй, яны становяцца сродкам
для таго, каб скарыстоўваць рабочых без мускульнай сілы або
з недастатковым фізічным развіццём, але з больш гібкімі чле-
намі. Таму жаночая і дзіцячая праца была першым словам
капіталістычнага прымянення машын!», — пісаў К. Маркс.

Буржуазная эксплуатацыя наёмнай працы выклікае адпор не

Беларускія турысты ля магілы
Карла Маркса.
Фота Л. Папковіча.

толькі мужчын, але і жанчын. Як вядома, у гісторыі ні адзін
вялікі рух прыгнечаных не абыходзіўся без удзелу працоўных
жанчын. Жаночы рух набыў асабліва масавы характар у эпоху
імперыялізму і агульнага крызісу капіталізму. Іх актыўная
эканамічная і палітычная барацьба становіцца арганічнай
часткай агульнакласавай барацьбы пралетарыату. Гэтая ба-
рацьба мае велізарнае значэнне для сацыялістычнай рэвалю-
цыі. І толькі перамога сацыялістычнай рэвалюцыі, знішчэнне
капіталістычнага ладу ствараюць усе ўмовы для разняволення
жанчын, іх удзел у грамадскай працы атрымлівае новы змест
і яго прагрэсіўнасць раскрываецца ў поўнай меры.

К. Маркс выступае перад намі перш за ўсё як буйнейшы
і найталенавіцейшы вучоны. Але не гэта ў ім было галоўным.
Навука для Маркса была гістарычна рухаючая, рэвалюцыйная
сіла. Бо Маркс быў перш за ўсё рэвалюцыянер, змагар. Рэва-
люцыянер навукі. З дапамогай навукі ён дасягнуў найвышэй-
шых яе вяршынь, каб спусціцца адтуль да народа і зрабіць
навуку агульным здабыткам народа. Навука — вызваліцельніца
чалавецтва, і Маркс даў барацьбе працоўных гэтую несакру-
шальную аснову.

Барацьба была стыхіяй Маркса. Прымаць тым ці іншым спо-
сабам удзел у звяржэнні капіталістычнага ладу, удзельнічаць
у справе вызвалення сучаснага пралетарыату, якому ён упер-
шыню даў усведамленне яго ўласнага становішча і яго патрэб,
усведамленне ўмоў яго вызвалення, — вось што было ў са-
праўднасці яго жыццёвым прызначэннем. Маркс належаў пра-
летарыату. Пралетарыям прысвечана ўсё яго жыццё. Ён жыве
ў справах пралетарыяў, у іх заваёвах, у іх барацьбе. Маркс
бачыў шчасце ў барацьбе і змагаўся сам са страсцю і ўпар-
тасцю, поспехам і верай у перамогу, уласцівай нямногім.

Ацэньваючы тую страту, якую пацярпела чалавецтва, калі
Маркса не стала, Энгельс у пісьме да Ф. А. Зорге пісаў: «Ча-
лавецтва стала ніжэй на адну галаву, і прытым на самую вы-
датную з усіх, якія яно ў наш час мела. Рух пралетарыату ідзе
далей сваім шляхам... Канчатковая перамога забяспечана, але
абходных шляхоў, часовых і частковых блуканняў, і без таго
непазбежных, — цяпер будзе значна больш. Ну што ж, з гэтым
мы павінны справіцца — для таго мы і існуем. Вось чаму мы
ўсё-такі не трацім мужнасці».

І рабочы клас, створаная яшчэ Марксам і Энгельсам каму-
ністычная арганізацыя мужнасці не страцілі. Маркс ператварыў
сацыял-дэмакратыю з секты, са школы — у партыю, якая за-
раз змагаецца ў многіх яе нацыянальных падраздзяленнях,
змагаецца пераможна і абавязкова дасягне перамогі пры ўмо-
ве адзінства дзеянняў.

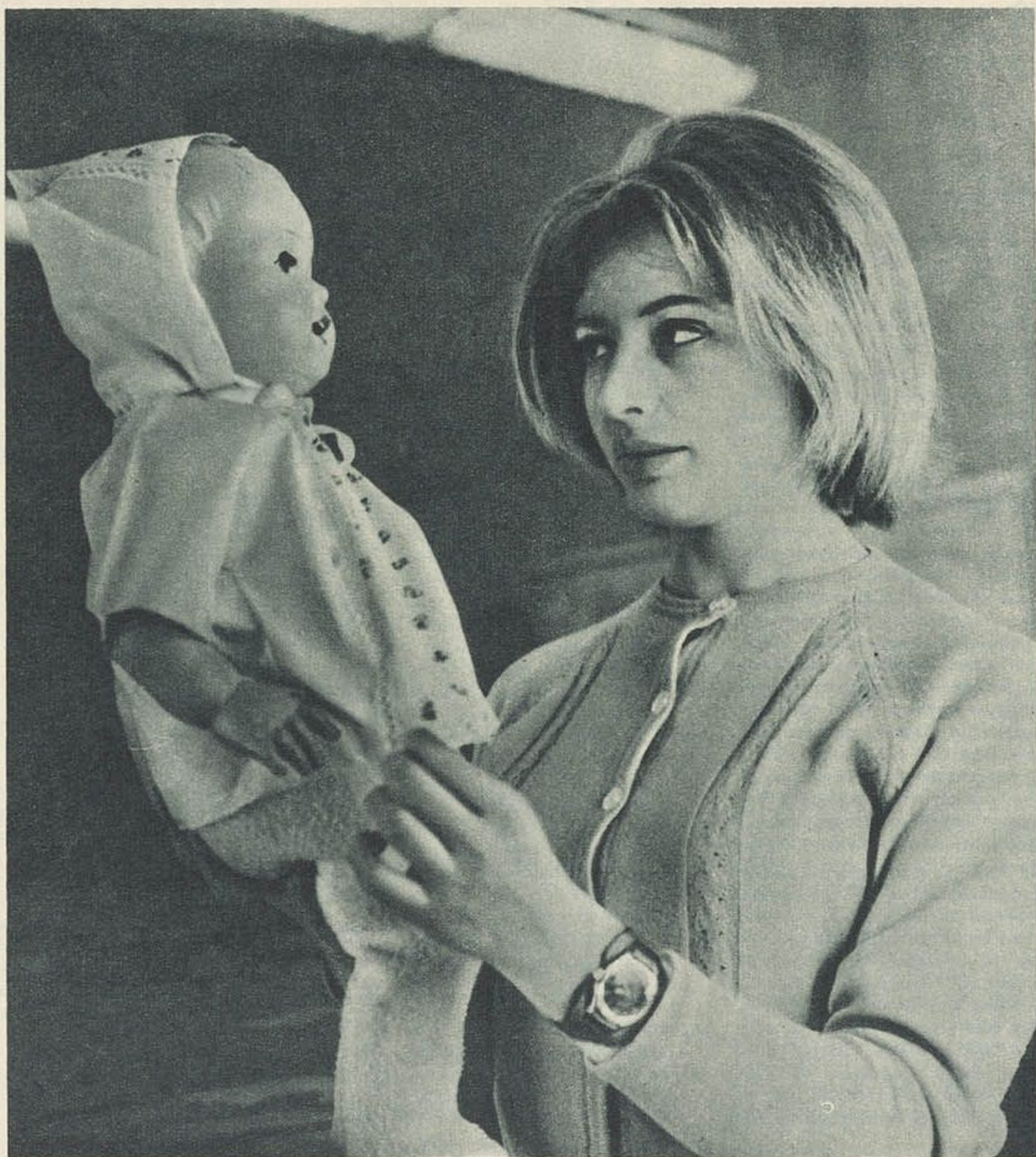
Марксізм-ленінізм паказаў неабходнасць і творчы характар
у дзейнасці асобных атрадаў міжнароднага камуністычнага
руху, у ажыццяўленні сацыяльных рэвалюцый. Усебакова
абгрунтаваны ўзыходзячае развіццё чалавечай гісторыі, яе
рухаючыя сілы і ўмовы перамогі, марксісцка-ленінскае вуч-
энне разам з тым не сцвярджае, што прагрэсіўнае развіццё
чалавецтва ідзе толькі па прамому шляху. Яно можа супра-
ваджацца і часовымі адступленнямі, і зігзагамі. Выказваючы
гэтую думку ў даставанні да ўмоў імперыялізму, Ул. І. Ленін
пісаў: «...Уяўляць сабе сусветную гісторыю ідучай гладка і аку-
ратна ўперад, без гіганцкіх часам скачкоў назад, недзялек-
тычна, ненавукова, тэарэтычна няправільна». Гісторыя дака-
зала, што час і падзеі здзяйсняюцца па Марксу.

Ф. БАРАВІК,
кандыдат эканамічных навук.

мой кліч страсе расу,
чакай,—
нясу
прылессем
рэха у руках.
Ім нібы кладку праз ручай
кладу.
Страчай —
я да цябе іду.

ТАК, Н

Аўтар многіх дзіцячых касцюмчынаў і распашонак канструктар-мадэльер Соф'я Лазараўна Распопава.

— Нашы рэчы атрымалі прызнанне на Лейпцыгскім кірмашы. Дыпломам першай ступені адзначаны асобныя касцюмы для дзяцей, — з гэтага пачынае расказ дырэктар фабрыкі Іскра Іосіфаўна Шасцюк.

128 іголак, 128 шыўноў адначасова. Так працуе новая машына. І Таццяна Ціханаўна Сеўрук умела кіруе ёй.

Ва ўсіх універмагах, прамтаварных магазінах ёсць аддзелы, дзе заўсёды шмат жанчын і нават... мужчын.

Аддзелы жаночай бялізны, або, як прынята гаварыць, жаночага туалету, прыцягваюць пакупнікоў розных узростаў. А там, дзе на вітрынах пеняцца карункі, капрон, батыст самых далікатных таноў, тоўпяцца бабулі, мамы і таты. З зачараванай усмешкай яны перабіраюць маленечкія каптуркі, распашонкі, пясочнікі...

Згадзіцеся — гэта самыя прыемныя аддзелы ў нашых магазінах. І ўсе гэтыя прыгожыя рэчы для дзяцей і для іхніх мамаў шыюць у Мінску, на фабрыцы імя Фрунзе.

Не трэба гаварыць, што гэта фабрыка адзіны ў рэспубліцы пастаўшчык рэчаў жаночага туалету, што яе вырабы ідуць на экспарт. Так, так! Не здзіўляйцеся! Раней жанчыны літаральна «ганяліся» за прывазнымі бюстгальтэрамі і паясамі. А цяпер настолькі прыгожа шыюць гэтыя рэчы фрунзенцы, што некаторыя пакупнікі са здзіўленнем глядзяць на фабрычную этыкетку: «Няўжо нашы?»

Так, нашы! І не проста нашы, а нашы, якія адпавядаюць найвышэйшым узорам!

Ну, а пра пасаг для малых асобная гутарка. Цяпер такія вялікі выбар дзіцячых распашонак, кашулеч, паўзункоў, шапчак, куртачак з камбінезонамі, прыгожых канвертаў, што аж вочы разбягаюцца — што лепш узяць? А калі трапілася такая прадаўшчыца, якая не лянуецца паказаць і «гэта», і «тое», і яшчэ «ёсць вось гэта», «а можа спадабаецца гэта» — і калі на прылавак кладуцца кучы блакітных, ружовых, крэ-

НАШЫ!

мавых, беласнежных маленькіх рэчаў, — проста не ведаеш, чаму аддаць перавагу. І ўсё з маркай фабрыкі імя Фрунзе.

Такое прызнанне сваіх вырабаў фабрыка атрымала не толькі ў нас, а і на Міжнароднай выстаўцы адзення ў Маскве, і ў Лейпцыгу — на Міжнародным кірмашы. За некаторыя рэчы дзіцячага адзення фабрыка ўзнагароджана дыпламам і ступені.

Не будзем спыняцца на тым, у якіх умовах працуе зараз гэты калектыў. Не будзем таму, што будзеца новы ультрасучасны будынак, дзе фабрыка размесціцца з вялікім камфортам. А пакуль... будынак, дзе налісці быў дрожджавы завод. У цэхах хатня ўтульнасць, чыстата. Швачкі ў прыгожых фартуках-халатах: такое спецадзенне. Але ж самае цудоўнае тое, што тут дружны і працавіты калектыў. Яго ўзначальвае Іскра Іосіфаўна Шасцюк.

Яна расказала нам, з чаго, як пачынала работу прадпрыемства, як ад малага прыйшла да вялікага. Як калектыў фабрыкі заслужыў гонар — захоўваць навечна чырвоны сцяг Фрунзенскага райвыканкома і райкома партыі.

Так, цяпер тут асвоены вялікія планы: штогод шыюць два з палавінай мільёна штук бялізны для нованароджаных, дзіцячых ясельнага ўзросту і звыш двух мільёнаў штук рэчаў жаночага туалету.

Калі ў магазінах мала дзіцячага адзення — ведайце, гэта віна не фабрыкі, а гандлёвых арганізацый, таму што фабрыка штомесяц шые рэчы 28 розных назваў і не менш 85 фасонаў, пачынаючы ад пляёнак і распаёнак да наймаднейшых камбі-

Швачка 4-га цэха Зоя Сяргееўна Кур'ян — ударніца камуністычнай працы.

незонаў, уцеplеных або футравых куртак.

Новае абсталяванне, якім нядаўна ўзбагацілася прадпрыемства, дазваляе зараз выпускаць прыгожыя фастрыгаваныя курткі, камплекты для калясак.

Наша знаёмства з фабрыкай застанеца не закончаным, калі вы не даведаецеся пра тых, хто працуе ў калектыве, пра тых, хто ўдастоены ўрадавых узнагарод, усеагульнай павагі.

Такія спрытныя швачкі, як Т. Р. Маханькова, ўзнагароджана ордэнам Леніна, а Р. В. Прахіра і С. Л. Мілашэўская — ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга за самаадданую працу, за любоў да сваёй справы.

Я хачу, каб чытачы «Работніцы і сялянкі» ведалі пра лепшых нашых работніц, — гаворыць Іскра Іосіфаўна. — Швачкі цэха дзіцячага адзення Н. І. Ліпневіч, А. М. Сапун, З. С. Кур'ян, швачкі цэха жаночай бялізны — З. С. Чарнавусава, Н. С. Цішчук, Т. Н. Матора з'яўляюцца прыкладам працавітасці, высокай рабочай свядомасці.

Сэрца фабрыкі — канструктарскае бюро, дзе нараджаюцца новыя мадэлі дзіцячага адзення і жаночай бялізны. З мастацкім густам дзіцячыя рэчы стварае С. Л. Распава. Прыгажосцю вызначаецца жаночая бялізна, распрацаваная мастаком-мадэльерам І. І. Іванчык.

...Калі вы чакаеце дачку або сына, не спяшайцеся садзіцца за швейную машыну і шыць пасаг. Зайдзіце ў любы прамтаварны магазін, дзе ёсць аддзел дзіцячага адзення, зайдзіце ў «Дзіцячы свет». Якая разнастайнасць тканін, колераў, фасонаў, размераў! Не сумнявайцеся, што ваша дзіця ў такім убранні будзе як лялька. Пра гэта паклапаціліся добрыя рукі швачак мінскай фабрыкі імя Фрунзе.

Закройшчыца Галіна Міхейнаўна Калеснікова.

Фота Ул. Вяхоткі.

ДЭПУТАТ

Дом дэпутата сельскага Савета адчынены для ўсіх. Да Марыі Барысаўны ідуць з самымі разнастайнымі справамі. Адзін нахонт пенсіі, другому трэба пуцёўка ў дом адпачынку, трэцяму... Ды хіба пералічыш! Характар у Марыі Барысаўны такі, што адмовіць яна нікому не можа. Як бы ні была занята, а знойдзе час, каб пагутарыць з чалавекам, памагчы парадай або справай.

Ёй, Марыі Карнушэнка, даводзіцца іншы раз улажваць і сямейныя канфлікты. Прыйшла аднойчы жанчына з вёскі Гарадзец (не будзем указваць яе прозвішча), просіць: памажы паставіць мужа на правільны шлях! П'е, разганяе дзяцей. Цягне з дому грошы...

Марыя Барысаўна прыйшла ў хату. Павяла размову з гаспадаром. А той на дыбы:

— Што хачу, тое і раблю. Я тут гаспадар!

Але грозны крык не спалохаў дэпутата. Недзе ў душы гэтага чалавека, як здавалася Марыі Барысаўне, варушылася сумленне. Праз гарэлку губіць сябе, атручвае жыццё дзеці. Да позняга вечара заседзела тады «ў гасцях». І гаспадар хаты абяцаў кінуць выпіўкі. Паверыла яна, але пры выпадку абавязкова спытае ў людзей, як жыве тая сям'я, як паводзіць сябе гаспадар. Цяпер там лад, жывуць па-людску. Няхай гэта і невялікая перамога, але Марыя Барысаўна радуецца ёй.

Абавязкі дэпутата... Іх многа — і афіцыйных і неафіцыйных. Марыя Барысаўна аддае людзям усю цеплыню сваёй душы.

Людзі паважаюць Марыю Барысаўну Карнушэнка. І ў радасці і ў горы адкрываюць ёй сваё сэрца.

Вось чаму ўжо больш як дваццаць год яе выбіраюць дэпутатам Гарадзецкага сельсавета.

А. КОРДЗІКАУ

Калгас імя Леніна,
Рагачоўскі раён

ГАННА ПУШКАРЧУК

Ганне Міхайлаўне Пушкарчук 70 гадоў. Але і цяпер яшчэ яе можна бачыць на полі: яна цярэбіць лён, убірае бульбу, цукровыя буракі.

— Вы што, Ганна Міхайлаўна, адзінокая? — пытаюся я. — Хіба няма каму памагчы, што вы ходзіце на работу?

— Ды не, мой сын падпалкоўнік, памагае мне, просіць, каб пераехала ў горад. А я люблю вёску, люблю быць сярод людзей. Прывыкла да поля, агарода. Кароўка ёсць у мяне, парасё, птушка, пчолы. Ды і працаваць цяпер не так цяжка, як раней, машыны памагаюць.

Вось што расказалі мне вяскоўцы. Была Ганна беднай батрачкай, толькі рэвалюцыя вызваліла яе ад паднявольнай працы, дала зямлю. Яна выйшла замуж за маладога хлопца — старшыню камітэта беднаты Канстанціна Пушкарчука. Ва ўсім наваколлі гэта было першае вяселле без папа. Маладым урачыста паднеслі партрэты Уладзіміра Ільіча Леніна, Карла Маркса, Фрыдрыхса Энгельса...

Пачалася калектывізацыя. Ганна з мужам першыя ўступілі ў калгас. Канстанцін быў намеснікам старшыні, Ганна працавала ў палявой брыгадзе.

І вось — вайна... Немцы дазналіся, што чатыры браты Ганны і брат мужа служаць у Чырвонай Арміі. Пагражала высылка ў Германію ўсёй сям'і. Пятнаццацігадовы сын ідзе ў партызанскі атрад, а ўслед за ім і Ганна з мужам і дачкою, здаюць атраду сваю карову, каня, калёсы. Ганна не была байцом, не тых гады. Але яна замяніла байца на кухні, стала поварам, старалася смачна карміць партызан. Ёй памагала на кухні 14-гадовая дачка.

Нарэшце прыйшло вызваленне. Ганна Міхайлаўна з сям'ёй вярнулася ў вёску. Давалося пачынаць усё спачатку — асталіся ў доме адны голыя сцены. Але памаглі добрыя людзі, стала трохі абжывацца. Дзеці пайшлі вучыцца: сын у ваеннае вучылішча, дачка ў тэхнікум. Муж працаваў загадчыкам шавецкай арцелі, вучыў маладых шавецкай справе.

Цяпер Ганна Міхайлаўна атрымлівае пенсію. Але не можа сядзець дома без справы, памагае роднаму калгасу.

М. БАРЫСЕВІЧ

Калгас імя Ульянава,
Уздзенскі раён.

ПАРТРЭТ

Аляксандра УС

Навела

Малюнак Ю. Пучынскага.

НАРЭШЦЕ яна ўвайшла ў свой дом! Свой новы, такі ладны ды ўтульны, прасторны светлы дом, напоены смалістым пахам свежага дрэва. Толькі што вымыта, вышаравана з пясочкам жоўтая пагабляваная падлога. Заўтра тут расставяць сталы і лаўкі, і напоўніцца хата шумам-гоманам вясёлых уваходзін. А сёння... Даша як зачараваная ходзіць з пакой ў пакой, дзе ўсё цешыць яе: высокая столь, празрыстыя, нібы крынічная вада, чыста вымытыя шыбы. Колькі сонца ўліваецца праз гэтыя вялікія вокны! Вось тут, у прасценку, яна і павесіць партрэт. І на яе заўсёды будзе глядзець вечна малады салдат у ссунутай на вуха пілотцы. Ах, які ўдалы партрэт зрабіў гарадскі фатограф з той картачкі, што захавалася з даўніх часоў! Як жывы, глядзіць яе Іванка, і пад густымі пушыстымі бровамі, што зрасліся на пераносі, такая глыбокая сіня яго добрых, ласкавых вачэй.

Даша павольна ўзялася прыладжваць партрэт маладога салдата. Цяпер яны ўдваіх. Толькі ўдваіх. І яна ў думках, нячутна звярталася да яго, нібы ён можа пачуць тыя бязгучныя словы і адказаць ёй.

— А ці помніш ты, Іванка, як мы ўсхапіліся ад страшэннага грукату ў тую летнюю ноч? Падумалі, што навалініца. Трывожныя спалохі ўрываліся ў акно, і маладая яблынька, што мы пасадзілі пад самым акном, дрыжэла і дрыжэла, нібы ў ліхаманцы, тонкім веццем. І раптам... Зразумелі! Ты кінуўся вярцеццю на калгасны двор, там іржалі перапалоханыя коні. А я мітусілася па хаце, не ведаючы, што рабіць, за што хапацца.

А назаўтра ты стаяў перада мною вась у гэтай салдацкай гімнасцёрцы і ссунутай на вуха пілотцы: забег развітацца. Моцна абняў мяне і ціха сказаў: «Глядзі сябе!» І сумна ўсміхнуўся: «І беражы нашу яблыньку!» Зірнуў мне ў вочы, памаўчаў. Парывіста пацалаваў некалькі разоў — і выбег з хаты.

Я выскачыла следам. А ты ўжо далучыўся да калоны і таропка памахаў мне рукой. Так і не паспела сказаць табе ў той дзень самага галоўнага...

Даша выняла з кішэні маленькі трохкутнік. Разлажыла на падаконніку, разгладзіла рукой пажоўклы лісточак і — у каторы раз — пачала чытаць, хоць ведала напамяць кожнае слова.

«Яблынька мая», — вымавіла ўслых. І ледзь стрымала слёзы. Гэта яе ў тым адзіным пісьме Іванка назваў яблынькай. І не ведаў, нічога не ведаў, што дрэўца, якое яны пасадзілі,

зрэзаў пад карань асколак нямецкага снарада, што ад другога снарада ўспыхнула хата і што Даша ледзь выскачыла жывая. А потым, калі наляцелі акупанты, яна ўцякла ў лес, доўга блукала там, пакуль не натрапіла на добрых людзей, якія паказалі правільную сцежку. І яшчэ аднаго, самага галоўнага, так і не ўведаў яе Іванка...

— Ты чуеш, любі? Сын у нас. Ты нават і не ведаў, што павінен ён нарадзіцца. Іванкам яго назвала. Тваім імем... У лесе нарадзіўся наш сыноч, у самую блакату, у нядобры час. Але ўберагла яго. Думала, вернешся, разам паставім на ногі...

Ды толькі ўсё, усё было без цябе. Першая ўсмішка і першы зубок. І першы крок, што ступіў маленькімі ножкамі сын па земляной падлозе ў лясной зямлянцы. І хваробы, што чапіліся ў той галодны і халодны час да нашага маленькага. І ў школу павяла адна, без цябе... Толькі і ўцехі было, што прыйшло ад цябе адно-адзінае пісьмо ды маленькую фотакартку пераслаў пасля вайны твой франтавы сябар...

Многа нас, горкіх удоў, асталася па гарадах і вёсках пасля той жудаснай навалы-вайны. Памагалі мне людзі і словам і клопам, інакш хіба вырас бы наш сыноч такі разумны, да ўсяго здатны? Ужо і ў арміі адслужыў... А колькі слёз выплала цёмнымі начамі — гэтага нікому не скажу, і табе таго, мой любі, не трэба ведаць, бо цяпер усё ў нас добра, усё як у людзей... Бачыш, якую хату з сынам паставілі! Цяпер у нас прастора, святло. А на тым месцы, дзе яблыня расла, — я другую пасадзіла, таксама маладзенькую, стройную. Стаіць яна, ружовым цветам усыпаная. Зусім, як тая, наша...

Сын наш, Іванка, увесь у цябе пайшоў. І з выгляду і па характару. Толькі ты коней любіў, а ён трактарыстам стаў. Зусім, зусім сталы хлопец. Мужчына! Чуе маё сэрца, што дзяўчыну пакахаў...

Даўно пагасла, апусцілася за далягляд цёплае сонца, доўгія цені ляглі цераз увесь пусты, непрывычна прасторны пакой. Прыветна цягнула тонкія веццёркі маладая яблынька пад акном, і ціха ўсміхаўся са сцяны малады светлавалосы салдат. А яна ўсё глядзела на яго, не адрываючы вачэй, і нячутна гаварыла са сваёй маладосцю, са сваім верным, нестрачаным каханнем.

І яшчэ б, мусіць, гаманіла Даша са сваім Іванкам, каб не бразнулі дзверы ў сенцах.

У хату ўвайшоў бялявы сінявокі хлопец, зняў кепку, павесіў на цвік і паціху падышоў да

маці. Абняў яе за плечы, стаў моўчкі ля акна, пазіраючы ў сад, дзе плавалі ў вячэрнім змроку асыпаныя беларужавымі цветам тонкія вецці.

— Што так позна, Іванка? — ціха спытала яна. Сынавы дужыя рукі лёгка і ласкава ляжалі ў яе на плячах, і ад іх перадавалася нейкае ледзь чутнае хваляванне. Ці мо ёй так здалася?

— Стаміўся, сыноч?

— Мама! Ці ведаеш ты, мама...

Яна глядзела з замілаваннем на сына, такога харашага ды зграбнага, добрага і разумнага, і ўгадвала ў ім нейкую збянтэжанасць, няёмкасць.

— Мама, я даўно хацеў табе сказаць...

«Я чакаю, сыноч... Хоць і ведаю, што ты надумаў. Бо хто, як не маці, знае ўсё пра сына... Кажы, я чакаю... Мне і радасна і балюча зараз. Весела і сумна. Бо ты ўжо не зусім мой, не такі, як быў раней...» Яна моўчкі зазірнула яму ў твар, у сінь вачэй пад пушыстымі ссунутымі на пераносі бровамі.

— Ці ведаеш ты, мама, Настачку Сцяпанаву?

— А як жа, сыноч, ведаю. Харашая дзяўчына, нічога не скажу.

Гарачыя далоні сына знайшлі яе жорсткія, шурпатыя пальцы. Узрадаваны матчынай маўклівай згодай, ён гаварыў і гаварыў пра сваю Настачку. А яблынька ў пышным цвеце ціха стаяла пад самым акном, і падаль адзін за адным лёгкія пляскі на разагрэтую сонцам зямлю...

МАЛЮЮЦЬ ДЗЕЦІ

Дзед і баба. Малюнак Юлі Крысько, 5 гадоў.

У гэтым ТАПАЛІНЫМ краі...

Дзяўчына саскочыла з прыступкі аўтобуса, узяла ў рукі невялічкі чамаданчык.

Быў канец лета. Пахла яблыкамі, свежай гароднінай. Пабліскала на сонцы, адлівала меддзю ржышча. Людміла нарадзілася ў шахцёрскім пасёлку, і ёй такое хараства здавалася казачным. І яна доўга-доўга стаяла на адным месцы.

— Памагчы? — незнаёмы юнак падшоў да Людмілы, кінуў на чамадан.

— Калі ласка.

І яны паціху пакročылі па дарозе, абсаджанай таполямі.

— Што вас прывяло сюды? — загаварыў юнак.

— Ды вось на работу. Да вас, на цэментны...

— Доўга ў нас дзяўчаты не затрымліваюцца... Пыл, бруд... Адным словам, цэмент...

Людміла нічога не сказала. Яна яшчэ і сама добра не ведала, што будзе далей. Накіравалі сюды, у Ваўкавыск, — паехала, бо не магла не паехаць.

Хоць сумны развітальны настрой не пакідаў яе ўсю дарогу, ён адразу адступіў пры сустрэчы з гэтым навакольным хараством, з гэтым юнаком, што нёс яе чамаданчык і расказваў, расказваў пра свой завод, пра яго людзей.

Гэты настрой не пакідаў яе і потым, калі са свайго інтэрната Людміла кожны ранак хадзіла на работу, уваходзіла ў звыклы шум млыноў, што пераціралі і пераціралі цэмент, калі сустрэлася з людзьмі, якія хутка сталі добрымі знаёмымі і сябрамі. Яны — Канстанцін Дадацкі, Іван Сявашка, Пётр Нячай — перадавалі ёй свой вопыт, сваю практыку, вучыліся ў яе тэорыі.

Непрыкметна пабеглі дні. Адзвінела лета песнямі жаўрукоў. Зазалаціліся вогненным пажарам таполі, пад лёгкім ветрыкам пачалі губляць свой летні ўбор.

...І гэты дзень ёй запамятаўся надоўга. Напэўна, таму, што яна тады па-сапраўднаму палюбіла сваю прафесію, здала экзамен на рабочую сталасць.

У той дзень ля печы па абпалу клінкеру дзяжурыву машыніст Канстанцін Дадацкі. Тэхнік Людміла Нішчата сачыла за кожным яго рухам, за паказаннямі шматлікіх прыбораў. Адна справа — ведаць тэорыю, а другая — усё зрабіць самому. А які з цябе тэхнік, калі не здолееш выканаць самую простую аперацыю. І Людміла хацела да ўсяго дайсці самай, усяму навучыцца.

— А цяпер паспрабуй самастойна. Мяне выклікаюць да начальства. — Магчыма гэта было і так, а можа спрактыкаваны машыніст захацеў праверыць свайго тэхніка, упэўніцца ў яе сілах.

Колькі вяла змену без яго Людміла —

нават не памятае. Бо ўсё злілося ў адзіны клубок нецярпення, напружання кожнага нерва. Дыхала гарачыняй, дзесьці там, у вялізным чэраве печы, шугала-білася нястрымная энергія агню... Але Людміла не заўважала ні гэтай пякельнай гарачыні, ні таго, што з твару струменьчыкамі сцякаў пот... Думала аб адным: «Хаця не схібіць! Хаця б чаго не...»

Усе апасенні былі дарэмныя. Печ выдала першагатунковы клінкер.

Яна узяла кавалачак яго, пацёрла пальцамі. Пад святлом электрычных лампачак зазіхацелі ў руках шаравата-ружовыя крупінкі, заіскрыліся залатым бляскам.

Стала вельмі радасна за сваю працу, за плён сваіх рук, гонарам напоўнілася сэрца. Тады ж і зразумела: ні на што не прамыяе сваю прафесію, здрадзіць ёй ніколі не здолее.

Бег час і прыносіў з сабой новыя падзеі. Вестка аб іх прыляцела з першымі прыезджымі, з іх вясёлымі, маладымі тварамі. Ваўкавыскі цэментны завод будзе рэканструаваны. Ваўкавыск — месца новай ударнай камсамольскай будоўлі. Здаецца, і таполі абпалі дарогі памаладзелі ад гэтых радасных слоў, ад юнацкіх твараў.

Прыйшлі юнацкія песні і сюды, у цэх памолу. І запявала часта была Людміла Нішчата. З песнямі і працавалі гэтыя маладыя рамантыкі, што прыязджалі сюды без спецыяльнасці. Тут закладвалі першыя цагліны ў фундаменты новых млыноў. Тут закладвалі першыя цагліны ў фундаменты свайго самастойнага жыцця, свайго шчасця.

Адзін за адным вырасталі карпусы, новыя печы, новыя млыны.

На гэты час Людміле Нішчата прыйшлося перамяніць спецыяльнасць. Яна будавала завод.

Рос гмах завода, набліжалася новая вясна.

Каля завода будаваўся новы горад.

Раніцай ён здаваўся блакітным. Плаваюць у блакітным тумане аўтобусы і машыны, дзесьці ўверсе губляюцца ў ім будынкі. Блакітныя дамы, блакітны снег, блакітныя птушкі...

І яшчэ гэтая вясна была знамянальнай для Людмілы Нішчата. Яе прынёс у інтэрнат Людміле машыніст вярчальнай печы Аляксандр Апалка. Прынёс разам з кветкамі, з першым шчырым каханнем.

Потым былі вясёлыя тосты, гучнае «горка», пералівісты пошчак баяна.

Перад імі адкрываліся новыя шляхі-пуцявіны. І вырашылі яны прайсці поруч праз усё жыццё, каб дапамагаць адзін аднаму, радавацца поспехам.

...Даўно Людміла была знаёма з Валянцінам Халайджы. Амаль адначасова прыйшлі яны на завод. Кіраўнікі ведалі, што скончыў ён тэхнікум на выдатна, і таму, калі наспела неабходнасць аднаму з іх пайсці на адказы ўчастак, сказалі:

— Безумоўна, ён павінен ісці!

І Валянцін пайшоў у цэх абпалу клінкеру, дзе ўзводзіліся дзве новыя печы.

Работы там было шмат. Цяжкая, неспакойная, мітуслівая. Цэгляны не хапала, механізмаў таксама.

— Не справішся ты тут, — сказала пасяброўску Людміла.

— Гэта чаму?

— Вопытны чалавек тут патрэбны. Інжынер.

— Ат, няма часу вучыцца... Добра будзе і так...

Размову з Валянцінам наконт вучобы

Людміла потым заводзіла не адзін раз, але ён ці адмоўчаўся, ці жартаваў:

— Хопіць з нас і аднаго інжынера...— Гэта ён рабіў намёк на яе, Людмілу, якая ўжо вучылася завочна ў інстытуце.

А справы ў Валянціна ішлі ўсё горш і горш. На кожнай планёрцы, кожным сходзе цэх называлі адстаючым, папракалі кіраўніка ў тэхнічнай непісьменнасці і нядбайнасці.

А аднаго разу так і сказалі:

— Уступі сваё месца больш вопытнаму.

На адстаючы ўчастак перавялі Людмілу Нішчата.

— Гэта табе навука,— сказала яна Валянціну.— Колькі разоў гаварыла табе, каб вучыўся... А ты...

Не, не кпіны гэта былі, не жаданне паздэкавацца з чалавека, а шчырыя сяброўскія словы.

— А цяпер будзем разам ліквідоўваць прарывы...

І пайшлі гарачыя працоўныя дні, у якіх часам забываліся пра адпачынак і абед.

Праз месяц цэх выйшаў з прарыву.

А яшчэ праз некаторы час Валянцін падышоў да Людмілы.

— Твая ўзяла,— усміхнуўся ён.— Павіншуй, я студэнт...

Непрыкметна прайшлі гады. Поўныя клопатаў, хваляванняў, залікаў, студэнцкіх экзаменаў. На заводзе Людміле прапанавалі закончыць апошнія курсы інстытута на стацыянары, быць заводскай стипендыянткай. І яна згадзілася.

На перадыпломную практыку паехала ў Крычаў. Вучылася ў машыніста вяр-

чальнай печы цэментнага завода, дэпутата Вярхоўнага Савета БССР Івана Іванавіча Магілёўцава.

Потым зноў быў родны завод, знаёмы цэх абпалу клінкеру, яго гудзенне, гарачае дыханне полымя.

Цяпер яе звалі Людмілай Сямёнаўнай. Цяпер яна была памочнікам начальніка цэха.

Але для ўсіх яна па-ранейшаму заставалася вясёлым таварышам, чулым сябрам.

Спраў жа з кожным днём прыбаўлялася. То клінкер не той якасці ідзе, то план не выконваецца. І тады надзявала рабочую вопратку, забіралася па лесвіцы да машыністаў і гадзінамі працавала побач з імі.

Камуністы завода выбралі яе сваім вярхоўным. Прыбавілася новых клопатаў, новых спраў.

...Уздоўж дарогі, як кінучы вокам, стройныя, падцягнутыя таполі плывуць вам насустрач.

Штодня праходзяць ля іх машыны, новыя людзі праязджаюць.

Шмат перабачылі іх за свой век таполі. Шмат аб чым чулі.

Побач са старымі таполямі падростаюць новыя. Яны хочуць пачуць ад старэйшых аб перажытым, аб убачаным. І таполі шапочуць, расказваюць, спяваюць. Магчыма, іхняя песня—пра людзей, падобных на тую маладзенькую дзяўчыну, якая прыехала сюды, стала паважаным чалавекам у гэтым тапаліным краі.

А. АСТРЭЙКА

Магчыма, вы купілі паліто ці касцюм віцебскай швейнай фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі». Радуюцца за вас, бо рэчы гэтай фабрыкі зарэкамендавалі сябе выдатна і палюбіліся ўсім. Пазнаёмцеся — Фая Селязёва, адна з лепшых швачак фабрыкі. Можна яна шыла вам касцюм. Зусім нядаўна Фая скончыла тэхнічнае вучылішча.

Фота Л. Папковіча.

НАША КАНСУЛЬТАЦЫЯ

Наша чытачка Л. Кісялёва прасіла расказаць на старонках часопіса аб парадку аплаты дапамогі па цяжарнасці і родах. Па просьбе рэдакцыі на гэта пытанне адказвае загадчык сацыяльна-прававога кабінета Інстытута мацярынства і дзяцінства Л. Зехавы-Каламійцава.

Пры вызначэнні дапамогі па цяжарнасці і родах улічваецца бесперапынны стаж работы.

Поўны заробак за ўвесь перыяд водпуску налічаецца тым работніцам і служачым—членам прафсаюза, хто мае агульны стаж работы не менш 3 гадоў, у тым ліку не менш 2 гадоў бесперапыннай работы на прадпрыемствах або ўстановах; жанчынам, якія не дасягнулі 18 гадоў і працавалі бесперапынна на прадпрыемстве або ва ўстанове не менш аднаго года; былым партызанкамі і інвалідамі Айчыннай вайны; жанчынам, якія ўзнагароджаны ордэнамі; жанчынам—наватарам або перадавікам вытворчасці пры наяўнасці агульнага стажу не менш аднаго года.

У размеры трох чвэрцей заробку за першыя 20 календарных дзён водпуску, а за астатні час водпуску ў размеры поўнага заробку выдаецца дапамога тым, хто працаваў бесперапынна на прадпрыемствах або ва ўстановах не менш 2 гадоў, але не мае агульнага 3-гадовага стажу работы; жанчынам маладзей 18 гадоў, якія не маюць гадовага стажу работы.

Дзве трэці заробку за першыя 20 календарных дзён водпуску, а за астатні час водпуску—поўны заробак атрымліваюць жанчыны, якія працавалі бесперапынна на прадпрыемстве або ва ўстанове ад аднаго да двух гадоў.

Дзве трэці заробку за ўвесь час водпуску выдаецца тым, хто працаваў на прадпрыемстве або ва ўстанове не менш аднаго года.

Работніцы і служачыя, якія не з'яўляюцца членамі прафсаюза, атрымліваюць дапамогу за час водпуску па цяжарнасці і родах у размеры дзвюх трэціх заробку.

ДА ЧЫТАЧОЎ

Мы неаднаразова напаміналі, што на пісьмы без адраса адказаў не даем. І тым не менш пошта амаль штодзённа прыносіць нам такія канверты.

«Мне 17 гадоў, і ў мяне выпадаюць валасы. Адкажыце мне, якім сродкам гэта ліквідаваць?»—пытае ў нас дзяўчына. А як мы можам адказаць, калі адраса яна не паведаміла?

Другая наша чытачка з Віцебскай вобласці крыўдзіцца, што хацела атрымаць якую-небудзь парадку ў рэдакцыі часопіса «Крестыянка», але нічога не дачакалася. Пытае ў нас. Але таксама нічога не дачакаецца: пісьмо без адраса.

Таварышы чытачы! Давайце дамоўмся: хочаце атрымаць парадку або рэкамендацыю—абавязкова ўказвайце свой адрас, па якому трэба даць адказ.

ЭКРАН

«І ніхто іншы» — так называецца новая мастацкая кінакарціна, створаная рэжысёрам Іосіфам Шульманам на кінастудыі «Беларусьфільм» па сцэнарыю Сямёна Нагорнага.

Нечаканыя акалічнасці вымушаюць героя карціны судзіць Івана Апанасавіча вярнуцца да даўно закончанай справы маладога рабочага хлопца Юрыя Казанкова, асуджанага за цяжкое злачынства. Іван Апанасавіч, апынуўшыся сам-насам са сваім сумленнем, пачынае для сябе паўторнае расследаванне справы, па якой, як здавалася калісьці, быў вынесены справядлівы прыгавор.

Перад намі ва ўсіх падрабязнасцях аднаўляецца гісторыя Юрыя Казанкова і суда над ім. Высветляецца, што справа Казанкова ў свой час была не да канца расследавана, што Іван Апанасавіч пад націскам некаторых аналічнасцей адступіў ад свайго сумлення. І ён у сваёй спеведзі перад сабой не знаходзіць ніякіх апраўданняў і сурова асуджае сябе...

У галоўных ролях заняты Яўгеній Цяцерын, Надзея Фядосава, Пётр Любешкін, Мая Булгакава, Іван Шаціла, Марыяна Вярцінская, Аляксандр Дзям'яненка, Сяргей Гурзо (малодшы), Людміла Вагнер.

Здымаў фільм аператар Юрый Сокал.

...

...На тратуары ля аднаго з маскоўскіх вакзалаў адзінока стаіць маладая прыгожая жанчына. Ля ног яе — вялікі чамадан, у руцэ сціснуты грошы — адзін рубель дванаццаць капеек — роўна столькі, колькі трэба, каб даехаць да кафэ «Тры таполі». Таксісты, якія заўважылі скупаватую калгасніцу, праязджаюць міма. Але вось калі Нюры — так завуць гэту жанчыну — спыняецца шэрая «Волга». Шафёр таксі Аляксандр Іванавіч запрашае яе сесці ў машыну. Недаверліва сціснуўшы губы, Нюра згаджаецца паставіць цяжкі чамадан у багажнік...

Гэта адзін з эпізодаў новай мастацкай кінааповесці «Тры таполі на Плюшчысе», пастаўленай рэжысёрам Т. Ліўзнавай на Маскоўскай кінастудыі імя М. Горькага па сцэнарыю А. Баршчагоўскага.

«Тры таполі на Плюшчысе» — гэта фільм, у якім неназойліва праходзіць думка аб неабходнасці для кожнага чалавека духоўнага жыцця, сардэчнай шчодрасці і цеплыні. І пра тое, якім пустым і бессэнсоўным бывае часам чалавечае жыццё, калі гэтыя «багаціцы» прыхаваны толькі для сябе.

У ролі Нюры здымалася Таццяна Дароніна.

У ролі Аляксандра Іванавіча выступае галоўны рэжысёр тэатра «Сучаснік» Алег Яфрэмаў.

...

Выпускаецца на экраны рэспублікі і новая мастацкая кінааповесць «У агні броду няма» вытворчасці кінастудыі «Ленфільм». Аўтары сцэнарыя — Я. Габрыловіч і Г. Панфілаў, рэжысёр-пастаноўшчык — Г. Панфілаў.

З гераіняй карціны Таняй Цёткінай мы знаёмімся ў санітарным поезде. Яна зусім маладая, сарамяжая, калі не сказаць баязлівая, падобна на падлетка, непрыгожая. Але ёсць у Тані штосьці такое, нявыказанае, не выстаўленае напаказ, што прымушае нас неадрыўна сачыць за ёю... І вось гэта «нявыказанае» пачынае праяўляцца ў Таніным каханні да чырвонаармейца Алёшы, у бескампраміснай веры ў тую справу, якую рэвалюцыя абараняла на сваіх франтах.

Калі ў заключнай сцэне фільма Тані давядзецца пастаяць за свае перакананні, за сваё каханне, веру, за тое, што ёй адкрылі людзі, яна зробіць гэта так натуральна і страсна, што скаланецца нават самаўпэўнены белавардзейскі палкоўнік.

У ролі Тані здымалася актрыса Маскоўскага тэатра юнага глядача Іна Чурыкава.

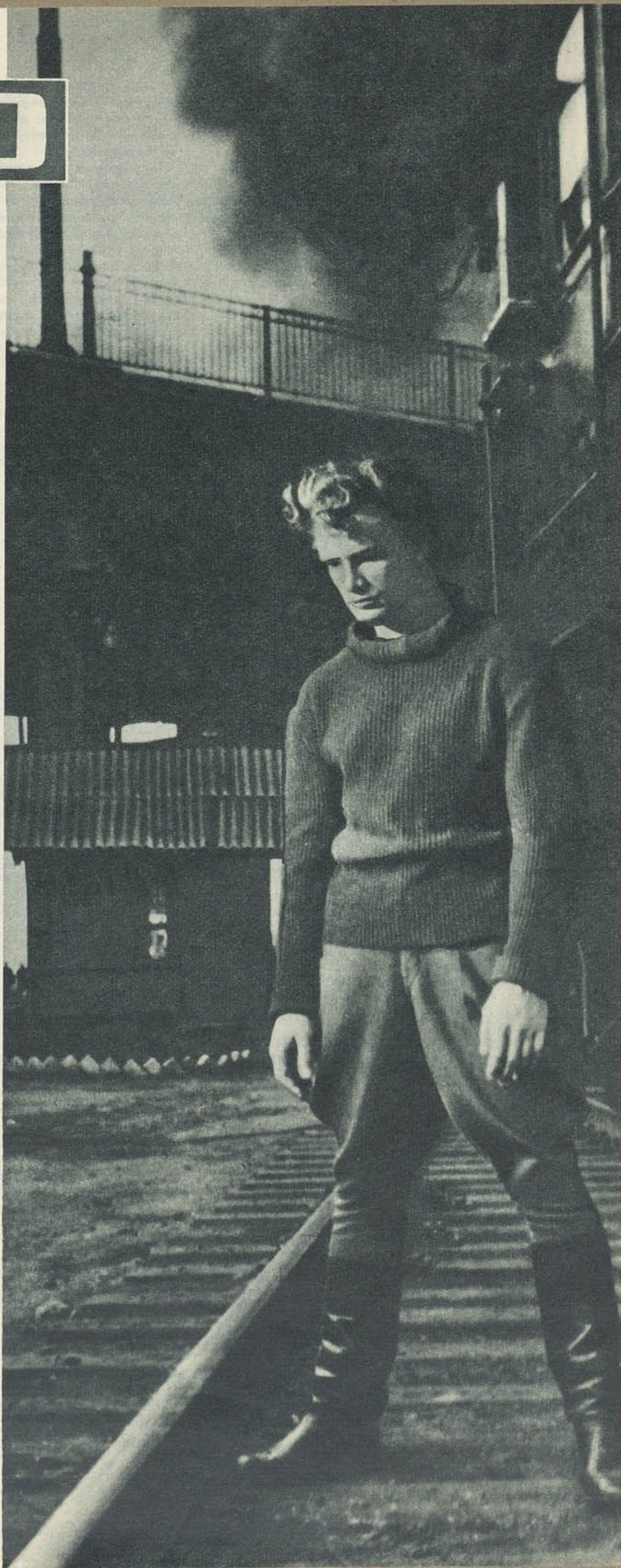
...

Хваляванне і цікавасць выклікае новая поўнаметражная кінастужка «Яўгеній Урбанскі», створаная рэжысёрам Е. Нарадзіцкай на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю А. Рэкемчука. Гэта карціна — успаміны пра жыццё і творчасць трагічна загінуўшага артыста. Артыста, янога ведаў увесь свет.

Расказ пра творчы шлях акцёра, урыўкі з фільмаў з яго ўдзелам, а таксама зманцэраваны матэрыял кінастужкі «Дырэктар» — апошняй, незакончанай работы Урбанскага, шматлікія фота- і фонадакументы, кадры хронікі — усё гэта стала асновай карціны, задуманай з мэтай асветлення асобы акцёра і аналізу яго творчасці. Гэтак у многім садзейнічаюць і выступленні на эране яго настаўнікаў, таварышаў і сяброў па мастацтву — рэжысёраў Ю. Райзмана і Г. Чухрая, акцёраў С. Паўлавай, Я. Ляонава, І. Смактуноўскага, пісьменніка Ю. Нагібіна.

В. ШПОТА

Кадр з дакументальнага фільма «Яўгеній Урбанскі».

НІБЫ з кошыка высыпаліся назвы: Бенюны, Буняны, Беканы, Біцюны, Баруны. Нарэшце вось яны, Беняны. Тут, у пачатковай школе, працуе Ганна Лявонаўна Арлоўская.

Настаўніцкая кар'ера Ганны Лявонаўны пачалася пасля вызвалення Віцебшчыны. Яе першая школа мясцілася ў ваенным бліндажы каманднага пункта палка, што на досвітку ўварваўся на ўскраіну роднай вёскі Заронава. Хаця дзе яна, тая вёска? Фашысты спалілі яе, адны пажарышчы сустрэлі салдат-вызваліцеляў.

Доўгачакана-радасны дзень вызвалення — і з ім пачатак новага жыцця. Яна — настаўніца! Яна ўвойдзе ў свой клас і разам з вучнямі адродзіць забыты, змучаны вайной свет дзяцінства, адродзіць вялікія паняцці — дабро і чалавечнасць.

Так, жыццё пачыналася спачатку. І нічога больш не палохала, хаця было

ня зноў трэба паўтараць, тлумачыць. І не абурэнне бездапаможнасцю сваіх вучняў у такія мініуты дапамагае настаўніку, а вытрымка, клапатлівая цяроўнасць, патрабавальнасць.

Чацвёрты клас уважліва слухае расказ настаўніцы. Тэма ўрока — мужнасць. Якая яна, дзеля чаго, дзе яе сіла і карэнні? Подзвігі ў імя народа здзейснілі многія. Дзеці ведаюць імёны герояў. Але ці ўвабралі яны ў сябе першааснову нараджэння подзвігу, каб паўтарыць яго, калі патрабуе Радзіма? І, напружваючыся, не заўважаючы свайго хвалявання, Ганна Лявонаўна гаворыць, якая бязмежна прыгожая родная зямля залатой восенню і блакітнавокай вясной, як гэта важна — адчуваць хараство роднай прыроды. Чаму яна нас так кранае, чаму нам дарагі вобраз белай бярозкі ля дарогі і белых рамонак на расістым лузе? Чаму?

ЗВЫЧАЙНАЯ ГІСТОРЫЯ

цяжка, вельмі цяжка. На сталах, укапаных у зямлю, чадзелі капцілкі, зробленыя з гільз. Чарніла рабілі самі: сажу мяшалі з малаком. Чаго не прыдумаеш, калі хочаш вучыцца!

А затым — пачатковая школа ў Бенях. Тут, на Ашмяншчыне, партызаніў яе муж, Аляксандр Сямёнавіч Арлоўскі. Брыгада імя Гастэлы, у якую ўваходзіў атрад Арлоўскага, вызваліла Ашмяны да прыходу часцей Савецкай Арміі. І ён быў першым старшынёй райвыканкома (усяго, праўда, два тыдні. Не вытрымаў, папрасіўся ў дзеючую армію). Вось чаму яны прыехалі, калі пажаніліся, жыць на Ашмяншчыну.

Роднымі сталі тутэйшыя мясціны, да слёз роднымі, усё тут дарагое сэрцу. Тут столькі пройдзена і дасягнута, тут Ганну Лявонаўну паважаюць і любяць людзі.

Школа — яе дзецішча. Такая наладжаная, абжытая, паказальная ў раёне, бо настаўніца ўклала ў яе сваю душу, усю сябе. Не было нічога, калі яна прыехала сюды. Не было настаўніцкай, не было пляцоўкі з турніком, гушкаркамі, горкай.

Усё з'явілася зусім не па шчупачынамую загаду.

— Не магу, калі цячэ, як па смале... — паўтарала Ганна Лявонаўна, засмучаная, што не ўдалося да прыходу зімы закончыць спартыўную пляцоўку. Ва ўсім, што датычыць школы, яна не можа мірыцца з самым нязначным пралікам.

Радасцей многа — іх прыносяць школьныя справы. Часам замест радасцей падсцерагаюць засмучэнні, калі ў журнале выстрайваюцца «тройкі» і нават «двойкі», калі Стась або Стася не засвоілі правапіс «і» пасля шыпячых, не ў ладах з метрамі і рублямі: дасі задачку раздрабіць рублі на капейкі, а яны блытаюць. Крыўдна — здаецца, учора ўсё было на ўроку зразумела, як белы дзень, а сёння

«Таму што гэта вобраз Радзімы», — хорам адказвае клас. Можна і задаволіцца адказам. Але... Зноў неспакой — ці не завучаныя гэта словы? Аселя ў памяці, а да сэрца не дайшлі...

І ўсплывае асабістае (памяць трывожача маладыя гады), як Шурку Арлоўскага і яго сяброў-падпольшчыкаў фашысты вялі на расстрэл, як навялі кулямёт, як сагналі натоўп вясцоўцаў, каб глядзелі на расправу і зразумелі, да чаго прыводзіць непакорлівасць. Але Шурка не мог паверыць, што яшчэ імгненне — і яго не будзе, што гэта марозная сіль неба застанеца без яго. І прыціснуты да хмурага злінялага снегу хаты астануцца без яго. І маўклівы натоўп сваіх, родных людзей, што глядзяць на яго смерць, астанеца без яго? І перамога прыйдзе, — і ўсё гэта без яго?

Кінуўся Шурка ўперад, перакуліў кулямёт і па расталаму снегу, правальваючыся ў ваду, — напасася к лесу. Цудам выратаваўся Шурка — і пайшла па навакольных вёсках акрыляючая настрой чутка пра бясстрашнага партызанскага разведчыка.

Свята беражэ Аляксандр Сямёнавіч памяць аб баявых паходах, ганарыцца партызанскімі ўзнагародамі, сярод якіх асабліва дарагі ордэн Леніна.

Але што ні кажы — узнагароды ўзнагародамі, а больш важна да сівых валасоў захаваць вернасць ідэалам юнацтва. Калі любімы чалавек на доўгія гады застаўся блізім па духу і аб яго баявых і працоўных дарогах думаецца, калі расказваеш сваім вучням аб мужнасці і адданасці Радзіме, — гэта немалая ўдача. Не будзем лічыць усе ўдачы: іх больш ці менш — але жыццё атрымалася, звычайнае і таму самае незвычайнае.

В. КУЗНЯЦОВА

Гродзенская вобласць.

«ВЯЛІКАЕ ГОРА» МАЛЕНЬКАЙ ШАХМАТЫСТКІ

Галоўны суддзя жаночага шахматнага чэмпіянату Беларусі Георгій Леанідавіч Зоткаў аб'явіў, што прыз, устаноўлены рэдакцыйнай часопіс «Работніца і сялянка» за найбольшую колькасць перамог, заваявала другі прызёр жаночага чэмпіянату юная першаразградніца Галя Ажыгіна. У зале пачуліся апладысмента. 11 «чыстых» перамог з 13 партый! Такі вынік рэдка каму ўдаецца паказаць. У чэмпіёнкі Беларусі Галіны Арчаковай у табліцы на палавіну ачка больш, але колькасць перамог меншая — 10.

Чаму ж сама «гераіня дня» камечыць у кулаку насоўку і глядзіць кудысьці ўбок?

19-гадовая студэнтка з Гомеля, вельмі маленькая і вельмі сур'ёзная дзяўчына ў акуларах, толькі пачынае сваю шахматную біяграфію. Але яе першае выступленне на Беларускай спартакіядзе, дзе яна іграла на дошцы дзяўчат у складзе каманды Гомельскай вобласці, звярнула на сябе ўвагу. Гросмайстар І. Баляслаўскі, падво-

АДА, ТАМАРА І ІНШЫЯ

Ада Кок і Тамара Агашына... Прызнацца, такое спалучэнне імён яшчэ год назад нават самым заўзятым аматарам плавання на Беларусі здалася б на меншай меры дзіўным. Ну хто такая Тамара Агашына, 18-гадовая выпускніца Мінскага прафтэхвучылішча, малады майстар спорту, у параўнанні з сусветна вядомай галандкай Адай Кок, якая адабрала ў амерыканскіх спартсменах гегемонію ў адным з самых складаных спосабаў плавання — батэрфляй?

І ўсё-такі яны стаялі амаль побач. Падзялялі іх толькі тры дарожкі басейна. У адзін заплыў Аду Кок і Тамару Агашыну зьялі спарторніцтва на прыз «Комсомольской правды», што на працягу пяці сакавіцкіх дзён адбываліся ў цудоўным Мінскім Палацы воднага спорту. 20-гадовая тэлефаністка з Амстэрдама, як і належыць двухразовай рэкардсменцы свету, фінішавала ў фінальным заплыве на 200 метраў батэрфляем першая, з вялікім адрывам ад саперніц. Але і Тамара добра выглядала ў гэтай аўтарытэтай кампаніі. Яна была на фінішы сёмая. Для маладой спартсменкі гэта добры дэбют у буйных міжнародных спарторніцтвах.

Басейны толькі знешне падобныя адзін на аднаго: тыя ж кафельныя берагі, тая ж зеленаватая вада, разбітая на дарожкі стракатамі ланцужкамі паплаўкоў. А спецыялісты дзеляць басейны на «хуткія» і «павольныя». У адных вада нібы сама памагае плыўцу паказваць быстрыя секунды, а ў іншых, як ні стараіся, рэ-

даячы тэарэтычныя і творчыя вынікі спартакіады, адзначыў тактычныя здольнасці юнай шахматысткі, яе перамогі, праведзеныя ў вострым, камбінацыйным стылі.

— А дэбютныя пазнанні і вопыт турнірнай барацьбы — справа нажыўная; прыйдзе з гадамі і турнірамі. Трэба толькі займацца, чытаць шахматныя кнігі, вучыцца на сваіх і чужых памылках.

Года не прайшло пасля спартакіады, а Галія, удзельнічаючы ў масавым турніры БССР, увайшла ў тройку прызёраў і паехала на свой першы ў жыцці чэмпіянат СССР. XXVII жаночы шахматны чэмпіянат СССР быў масавым турнірам, прысвечаным 50-годдзю Саветскай улады. 74 шахматысткі, з іх 18 майстроў спорту, змагаліся за званне чэмпіёнкі СССР. Галія набрала 7,5 ачка з 13 і падзяліла месцы з 17-га на 25-е ў кампаніі з чатырма майстрамі. Для пачатку зусім нядрэнна.

І вось зараз у Галі былі рэальныя шанцы стаць чэмпіёнкай

Беларусі. Перад апошнім турам яна была на «паўкрока» ўперадзе бліжэйшай канкурэнткі Г. Арчакавай. Апошняя партыя з Г. Хахловай, дарэчы, зямлячкай — з таго ж Гомеля, склалася вельмі ўдала. Нескладаным тактычным ударам Галія павінна выйграць фігуру, а з ёю і партыю.

Толькі... молада-зелена! Галі не сядзіцца за столікам, яна бегае па турнірнай зале, на яе твары шчаслівая ўсмішка чэмпіёна, яна гатовая прымаць віншаванні... Але ж партыя яшчэ працягваецца! Я добра ведаю, чым гэта можа скончыцца — поўным расслабленнем, якое вядзе да паражэння, бо нельга іграць партыю і расейваць сваю ўвагу на штосьці пабочнае. Шахматы патрабуюць поўнай сканцэнтраванасці, вялікага напружання і дакладнага разліку. Інакш яны помсцяць, і даволі жорстка — паражэнне не прымушае сябе доўга чакаць.

І я, адарваўшыся ад сваёй партыі, скорогаворкай адчытваю яе, як занятая мама сваю

дачку. Мае павучанні тонуць у яе бяспечным смеху...

А праз 10 минут буйныя дзіцячыя слёзы ўраўнаважылі папярэднія эмоцыі.

Усё адбылося так, як я ўжо шмат разоў бачыла. Напрыклад, у турніры прэтэндэнтка маладая Таня Затулоўская бяспечна бегала па сцэне, маючы лішняю фігуру супраць палячкі Г. Канаркоўскай. Расплата: замест 1-га месца дзялэж 1—3-га з А. Кушнір і М. Лазарэвіч. Як відаць, адзін раз у жыцці гэты горкі, але карысны ўрок атрымаць трэба.

Дарэмна кажуць: «незаслужанае паражэнне». Яно заслужанае, таму што падрыхтавана несур'ёзнасцю адносінаў да адказнай партыі.

І, магчыма, чым раней атрыманы такі ўрок, тым лепш.

Пакуль расплата (з майго пункту гледжання) невялікая, але ж будучы турніры і ўсесаюзныя і міжнародныя... Галія шахматная біяграфія толькі пачынаецца. І будучы партыі з лішнімі фігурамі або без іх. На-

Галіна Ажыгіна.
Сяброўскі шарж удзельніцы першынства БССР Ольгі Палікарпавай (Гомель).

падаючы або абараняючыся, Галія не раз з удзячнасцю ўспомніць горкі беларускі ўрок. Яна разумная і здольная дзяўчына.

К. ЗВАРЫКІНА,
міжнародны майстар спорту.

Плыве сусветная рэкардсменка Ада Кок (Нідэрланды).

Фота Д. Церахава.

корду не даб'ешся. Тут уплываюць і хімічны састаў вады, і іншыя прычыны, зразумелыя толькі спрактыкаваным знаўцам.

У першы дзень спаборніцтваў на прыз «Комсомолки» трэнер нацыянальнай зборнай Нідэрландаў шматвартны Роб Керкховен выказаўся асцярожна:

— Здаецца мне, што мінскі басейн не належыць да ліку «хуткіх».

Песімістычны прагноз галандскага тренера быў абвергнуты самым рашучым чынам. Кожны дзень прыносіў цэлы каскад нацыянальных рэкордаў, і тон задалі саветскія спартсменкі.

Лік рэкордаў адкрыла 20-гадовая дынамаўка з Ленінграда Таццяна Савельева — выхаванка адной з самых праслаўленых нашых чэмпіёнак даваенных гадоў заслужанага майстра спорту К. І. Алёшынай. Таня праплыла 100 метраў на спіне за 1 мінуту 09,8 секунды. А потым яна ўстанавіла яшчэ адзін усесаюзны рэкорд у тым жа спосабе плавання на дыстанцыі 200 метраў.

Рэкардсменкай краіны ў заплыве на

200 метраў вольным стылем стала і Наталля Усцінава з Ташкента, але... толькі на адзін дзень. А назаўтра 17-гадовая школьніца з Ялты Антаніна Рудэнка праплыла дыстанцыю на адну дзесятую секунды хутчэй. Між іншым, і радасць Тоні была няпоўная. Рэкорд яна ўстанавіла, але заплыв прайграла сваёй аднагодцы з Прагі Ользе Козічавай. Тая фінішавала з выдатным часам. Усяго толькі 0,2 сек. не хапіла ёй да еўрапейскага рэкорда французжанкі Клод Мандано.

Чэхаславацкая спартсменка, якую, апрача яе тренера — Влосты Вавравай, ніхто перад стартамі не лічыў прэтэндэнткай на высокія месцы, стала сапраўднай «імянініцай» гэтых спаборніцтваў. Яна ўстанавіла яшчэ адзін рэкорд сваёй краіны на дыстанцыі 800 метраў вольным стылем і выйграла фінальны заплыв на 400 метраў. Тры перамогі на такіх буйных міжнародных спаборніцтвах — велізарны поспех.

Усе дні спаборніцтваў ля борціка басейна дзелавіта снавалі ўзброеныя кінакамерамі работнікі Пермскай студыі тэ-

лебачання на чале з рэжысёрам — энергічным маладым чалавекам, упрыгожаным моднай барадой. З іх спачатку пасміхаліся:

— Гэта што ж, дзеля адной спартсменкі вас цэлая кампанія за тысячы кіламетраў прыкаціла?

— Не турбуйцеся, наш дзень яшчэ прыйдзе, — спакойна адпавядаў «барадач». Ён крыху памыліўся: прыйшоў не адзін дзень, а два; 17-гадовая школьніца з Пярмі Ларыса Захарава спачатку ўстанавіла ўсесаюзны рэкорд у комплексным плаванні на 200 метраў, а праз дзень палепшыла рэкорд і на 400-метровай дыстанцыі, прычым два разы, абганяла моцную галандскую спартсменку Хендрыку Пентэрман, якой незадоўга перад тым прайграла ў заходнегерманскім горадзе Брэмене.

Былі свае радасці і ў беларускіх плывцоў. У тым жа фінальным заплыве на 400 метраў у комплексным плаванні ўдзельнічала 16-гадовая мінская школьніца Лена Муна. А 15-гадовая Галія Пільнік упершыню выканала норму майстра спорту. Вядома, нашым дзяўчатам цяжка яшчэ змагацца з «зоркамі» еўрапейскага плавання, але вопыт ад сумесных з імі выступленняў яны набылі вялікі.

Трэнеры ўсіх адзінаццаці нацыянальных каманд, прадстаўленых на спаборніцтвах на прыз «Комсомольской правды», аднадушна зазначалі, што іх выхаванцы прайшлі ў нашым басейне выдатную праверку, якая паможа вызначыць правільныя шляхі да далейшага ўдасканалення. Год жа алімпійскі! І калі з далёкага Мехіка ў кастрычніку прыйдуць паведамленні, што Ада Кок або Галія Празуменшчыкава, камсорг нашай зборнай, заваявалі там алімпійскія медалі, мы не без гордасці будзем успамінаць: першыя старты сезона былі ў нас, у Мінску.

М. СВІРЧЭУСКІ

БЕЗ ТАРМАЗОЎ

...Аднойчы здарылася няшчасце: забіла токам падлетка Грышу. Напярэдадні ліў цэлыя суткі дождж, вада затапіла дарогі, стадыён «Авангард». У гэты дзень Грыша, вярнуўшыся са школы, паеў і пабег на стадыён. Там ужо былі іншыя хлопчыкі. Яны зрабілі плыт са старых дошак і пусціліся ў плаванне па стадыёну. Выйшаў вартаўнік, шугануў — і хлопчыкі кінуліся хто куды. Грыша пабег да заходняй трыбуны. А потым дзе падзеўся — ніхто не бачыў. Хлопчыкі думалі, што пабег дадому праз абваленую сцяну. Але ні позна ўвечары, ні ўначы Грыша дадому не прыйшоў. Знайшлі яго толькі назаўтра.

Дзеці потым успаміналі: яны крычалі Грышу, што туды нельга, там у вадзе ток-там б'е. Але ён быў адчайны — нікога не хацеў слухаць. І пабег...

Бацька пасля здарэння заявіў: «Я ва ўсім абвінавачваю адміністрацыю стадыёна: не выключылі ток, на месцы падзення электрычнага шчыта не зрабілі загаражы з надпісам: «Нельга хадзіць».

У яго словах, аднак, была толькі частка праўды. Вось што расказалі суседзі: «Вядома, дырэктар стадыёна вінаваты: не прыняў мер бяспекі. Але вінаваты і бацькі: няправільна выхоўвалі сына. Грыша быў вельмі здольны хлопчык. Але і свавольнік вялікі: адчайны і непаслухмяны. Лазіў туды, куды ніхто не лазіў.

Да школы Грыша, па сутнасці, выходзіў не ў сям'і, а на дварэ. Дадому сам не прыходзіў, яго трэба было заганаць і то з цяжкасцю. Хлопчык рос у атмасферы свавольства і бескантрольнасці. Слоў бацькоў не ўспрымаў. Больш таго, любя перасцярога толькі падбурвала і ўзмацняла яго ўпартасць. Так атрымалася і на стадыёне. Калі б хлопчыкі не крычалі, магчыма, ён сам бы спыніўся, адчуўшы «пашчыванне» току ў вадзе. Але крыкі, відаць, толькі падагналі Грышу, яму захацелася паказаць, што ён нічога не баіцца».

Сумны выпадак гэты зноў і зноў падкрэслівае, як важна выпрацоўваць у дзяцей правільную рэакцыю на слова «нель-

га», выходзіць у іх паслухмянасць як першую ступень дысцыплінаванасці.

Некаторыя думалі, што, прывучаючы дзяцей да слова «нельга» і наогул толькі забараняючы, мы падаўляем у іх ініцыятыву, смеласць, прывіваем баялівасць. Гэта правільна, калі выхаванне зводзіць да адных забарон. Іншая справа, калі забарона абмяжоўваецца толькі сапраўды небяспечным і шкодным, калі бацькі павучальна тлумачаць дзіцяці прычыну забароны, нарэшце, калі яны не проста забараняюць, а вучаць дзейнічаць асцярожна, дакладна.

...Хлопчык палез у духоўку па сухарык і апёк сабе пальцы. Бацька сказаў: «Вось і добра, больш не будзеш лазіць». Але ў тым, што хлопчыку захацелася сухарыка, няма нічога дрэннага. І бацька зрабіў бы больш разумна, калі б растлумачыў сыну, чаму адбыўся апёк. «Ты працягнуў руку, а сам адварнуўся ад гарачага паветра. А трэба было ўзяць анучку, падцягнуць за ручку патэльню да сябе — і бяры свабодна сухарык. Ды і той адразу кладзі ўбок, каб пальцы не апячы».

Каб выходзіць у дзіцяці асцярожнасць, трэба самому быць дакладным і прадбачлівым. На жаль, мы, дарослыя, самі часта нядабайныя ў сваіх указаннях дзецям.

...У нядзелю гаспадыня распаліла раніцой пліту, засыпала вугалем і выйшла з хаты, загадаўшы дачцэ-пяцікласніцы закрыць паддувала, калі прагарыць у пліце. У абед маці вярнулася і зараз жа адчула нядобрае: уюшка закрыта, а дзяўчынка ляжыць на канапе непрытомная. Выклікалі хуткую дапамогу. На шчасце, дзяўчынку ўдалося выратаваць. Калі яна вярнулася з бальніцы, дома адбылася такая размова:

— Я ж табе, дачушка, наказвала закрыць паддувала. А ты ўзяла і закрыла ўюшку...

— Ты ж не гаварыла, што нельга ўюшку закрываць. Ты ж сказала: закрыеш, як прагарыць у пліце. Я паглядзела — агню няма, і закрыла..

Тут маці зразумела сваю памылку. Аднойчы летам на пляжы я быў міжвольным сведкам цікавай размовы. З вадзі стомлена выйшлі двое: моцны мужчына і падлетак. Яны прайшлі да сваіх лежкаў, павольна селі і спакойна загаварылі. Па ўсім адчувалася, што яны параўнальна далёка заплывалі.

— Запомні, Жэня, — сказаў старэйшы, — тонуць часта не тыя, хто не ўмее плаваць, а тыя, хто якраз умее плаваць.

— Чаму?.. — здзіўся хлопчык.

— Вельмі проста. Калі чалавек ведае, што не ўмее плаваць, ён асцерагаецца ў вадзе, не заходзіць туды, дзе глыбока. А вось калі ён умее плаваць, то часам праяўляе лішняю самаўпэўненасць, не ўлічваючы многіх рэчаў, якія трэба добра ведаць, знаходзячыся ў вадзе. Калі цела доўга знаходзіцца ў вадзе, яно пераахладжваецца, паяўляюцца сутаргі, і лепшы плывец тоне. Вось чаму нам нельга было больш плаваць, хоць сіл яшчэ было дастаткова. І абсалютна нельга не толькі плаваць, але і купацца, калі чалавек п'яны або проста выпіў. Алкаголь расшырае сасуды, чалавеку становіцца гарача, а халодная вада, адразу і рэзка астуджаючы, выклікае спазмы сасудаў.

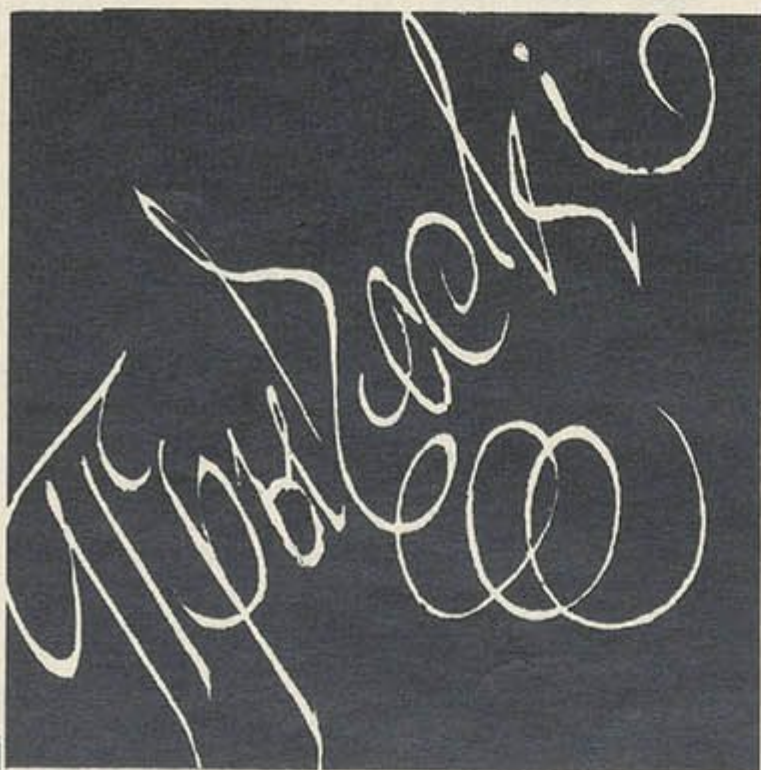
— Тата, я ж не п'ю...

— Ведаю. Але праз некалькі год ты станеш дарослы. У цябе паявіцца свае грошы, сябры, сваё жыццё. А ў жыцці многае нечакана здараецца — збіраліся ў тэатр, трапілі ў гасці, закусілі і выпілі, потым апынуліся на рэчцы... Трэба загадзя ведаць, як трэба сябе паводзіць. Калі падгуляўшая кампанія «смела» лезе ў ваду, трэба не толькі ўмець знесці насмешкі, але праявіць пільнасць і быць гатовым у небяспечную хвіліну выратаваць непаслухмянага таварыша.

Гэтая размова навяла мяне на роздум. Я асабліва востра адчуваў, як важна не проста забараняць дзецям, а вучыць іх дзейнічаць разумна ў складанай і небяспечнай абстаноўцы. Смеласць і асцярожнасць, ініцыятыва і дысцыпліна, самастойнасць думкі і гатоўнасць раіцца з іншымі — гэтыя рэчы не супярэчаць адна адной, а, наадварот, узаемапранікаючы, забяспечваюць сапраўды правільныя і найбольш паспяховыя па сваіх выніках паводзіны.

У цяперашні час, з паяўленнем магут-

Прапануе балгарскі часопіс

ных лакаматываў, з павелічэннем хуткасці да 120—160 кіламетраў у гадзіну, узрасла колькасць няшчасных выпадкаў, асабліва там, дзе няма пераходаў праз пуці. Людзі, прывыкшы да ранейшага больш павольнага руху, упускаюць, што ранейшая іх асцярожнасць недастаткова, яна вельмі «павольная», калі можна так сказаць. У той жа час абмяжоўваюцца магчымасці машыніста прадухіліць катастрофу. Зараз нават пры экстранным тармажэнні састаў прабягае больш кіламетра.

Павысілася хуткасць і аўтамабільнага транспарту. Між тым мы, дарослыя, самі часта перабягаем перад ідучымі машынамі, ды яшчэ цягнем за руку дзіця, каб толькі не чакаць.

Па вуліцы ішла маладая жанчына і вяла за руку маленькага хлопчыка. На пешаходнай дарожцы ля перакрываўня спыніліся. Падышоў мужчына, паглядзеў на дарогу, убачыў, што ідзе машына, і сказаў бадзёра: «Яшчэ далёка, паспеем перайсці!» І пачуў адказ маці: «Няхай вучыцца чакаць».

Няхай вучыцца чакаць... Мудрая маці траціць секунды на чаканне, але затое вучыць каштоўнейшай прывычцы: не мітусяцца, праяўляць вытрымку і асцярожнасць, берагчы самае дарагое — жыццё.

Значэнне такой прывычкі, па сутнасці, далёка выходзіць за рамкі патрэб бяспекі. Яна ўплывае на ўсё фармаванне асобы, характару, папярэджваючы развіццё такіх рыс, як свавольства, упартасць, развязнасць, бессэнсоўнае ліхацтва.

Нават калі б ля затопленага электрычнага шчыта была выстаўлена агарожка з надпісам «Нельга падыходзіць, небяспечна», ці паслухаўся б Грыша гэтага папярэджання, калі на яго не дзейнічалі ні пагрозы вартаўніка, ні трывожныя крыкі хлопчыкаў.

На Грышу не дзейнічалі ніякія папярэджанні і забароны, таму што бацькі не ведалі меры ў прадастаўленні самастойнасці сыну, не вучылі той самастойнасці, што абавязкова ўключае ў сябе развіццё здольнасці самакантролю, улады над сваімі пачуццямі і дзеяннямі. Калі б бацькі выпрацавалі ў яго своечасова правільны рэфлекс на слова «нельга» — і Грыша не загінуў бы.

[З часопіса «Семья и школа»].

«ЛАДА»

ПУШЫСТЫЯ І БЛІСКУЧЫЯ ВАЛАСЫ

Каб валасы былі пушыстыя і бліскучыя, клапаціліва даглядайце іх. Раніцай і ўвечары старанна расчэсвайце шчоткай у розных напрамках: гэта ўзмацняе прыліў крыві да карэнняў, паляпшае іх жыўленне. Добра аздараўляе мыццё галавы яечным жаўтком. Калі валасы тлустыя, адзін жаўток змешваюць з дзвюма сталовымі лыжкамі адэкалону або вадкага мыла; калі сухія — з мыльнай пенай. Сумесь энергічна ўціраюць у скуру галавы, праз тры—пяць мінут змываюць яе гарачай вадой.

Нядрэнна змочваць валасы малочнакіслымі прадуктамі. За 30—40 мінут да мыцця ў скуру галавы ўціраюць кефір або сыраквашу, добра змочваюць імі валасы, збіраюць іх у вузел, пакрываюць цыратай, завязваюць цёплай хусткай. Затым галаву старанна прамываюць гарачай вадой.

Тым, у каго валасы хутка сальца, мы раім два-тры разы на тыдзень так званае «сухое мыццё» галавы. Гэты спосаб добра ачышчае галаву, а валасы становяцца пушыстыя, гнуткія, укладваюцца ў любую прычоску. Вось некалькі саставаў, якія выкарыстоўваюцца для «сухога мыцця». Тальк і вуглякіслую магнезію змешваюць у роўных частках, на адну сталовую лыжку сумесі дадаюць чайную лыжку серы або борнай кіслаты. Можна таксама адну частку вотруб'я змяшаць з трыма часткамі тальку. Любую з гэтых сумесей насыпаюць у слоік, а ў накрывуцы прасвіроўваюць невялікія адтуліны (як у перацінцы). Разбіраюць валасы на рад, уздоўж яго пасыпаюць скуру сумессю. Другі рад, трэці... Паступова парашком засыпаюць усю галаву, пальцамі энергічна ўціраюць у скуру, а праз паўгадзіны валасы добра прачэсваюць шчоткай ва ўсіх напрамках: спереду назад і ззаду наперад, выціраюць ручніком, як пасля мыцця. Разам з парашком здымаюцца сала, пот, бруд.

ПРЫБІРАННЕ Ў НЕКАЛЬКІ ЭТАПАЎ

Замест «генеральнай уборкі», калі ўсё падымаецца дном дагары, лепей прыбіраць кватэру паступова, у некалькі этапаў. І калі накопіцца шмат падобнай работы, яе не трэба рабіць адным махам. Загадзя неабходна намеціць, колькі дзён будзе працягвацца прыбіранне. Па-першае, дачакайцеся цёплых дзён, бо ў халодныя дні лёгка прастудзіцца. Па-другое, прыбірайце пакой за пакоем.

Пачынайце прыбіранне з самага лёгкага. Пачысціце зверху і ўсярэдзіне сталы, крэслы, шафы, сервант. Памыйце і павыцірайце пасуду, лямпы, лісце пакаёвых раслін. Фіранкі памыйце і папрасуйце загадзя, каб пасля таго як памыеце вокны, можна было адразу павесіць іх на месца. Карціны здымаюцца, чысціцца і вешаюцца пасля таго, як знята павуцінне, абмецены сцены і вычышчаны падлога, мэбля і матрацы.

Паспрабуйце пачаць тыднёвае прыбіранне, напрыклад, з серады. За два дні закончыце мыццё, прасаванне, сатрыце пыл з мэблі, пачысціце падлогу і дываны. У пятніцу купіце ўсё прадукты, якія вам спатрэбяцца, каб прыгатаваць яду на два выхадныя дні. У суботу пасля абеда разам з мужам і дзецьмі едзьце куды-небудзь на экскурсію, вяртайцеся ў нядзелю ўвечары. У панядзелак вы пойдзеце на работу адпачыўшы. У гэты дзень абмяжуйцеся прыгатаваннем ежы, адпачывайце. Устрымайцеся ад прыбірання ў суботу і нядзелю. У гаспадыні, у маці ёсць і яшчэ адзін абавязак: вы павінны так арганізаваць жыццё сям'і, каб для вашых хатніх не было на свеце лепшага месца, чым родны дом.

КУЛІНАРЫЯ

САЛАТА СЯ ШПІНАТАВЫХ СЦЯБЛОЎ

Перабраць шпінат, зрэзаць сцяблы і, заліўшы іх вадой, пакінуць на ноч. Затым адварыць у каструлі са шчыльна закрытай накрыўкай у невялікай колькасці вады з соллю. Звараныя сцяблы пакласці ў талерку, паліць лімонным сокам і аліўкавым маслам, упрыгожыць долькамі радыскі.

СУП-ПЮРЭ СЯ ШПІНАТУ

Адварыць 1 кілаграм шпінату, не закрываючы каструлю. Выняць, дробна паштакаваць. Абсмажыць на масле дробна парэзаную цыбуліну. Дадаць дзве сталовыя лыжкі мукі, шпінат, паўлітра малака і паўлітра вады. Варыць 10—15 мінут, затым пасаліць па смаку і пасыпаць чорным молатым перцам.

СУП-ПЮРЭ З БУЛЬБЫ

Паўкілаграма абабранай бульбы адварыць у падсоленай вадзе. Зліць вадку і прапусціць бульбу праз мяса-рубку. Падсмажыць на масле сталовую лыжку мукі. Дадаць у бульбу 1/2 літра малака, мукі і вадку, у якой варылася бульба, пакласці соль і чорны молаты перац па смаку. Падаць на стол, пасыпаўшы суп-пюрэ нацёртым на тарцы сырам.

„КУРЫНЫ“ СУП БЕЗ КУРЫЦЫ

Адварыць да мяккасці сярэдняй велічыні цыбуліну, 4 морквіны, 3—4 бульбіны. Пакласці іх на талерку і працерці. Дадаць 2 нацёртыя на тарцы памідоры. Заліць вадой (каб атрымалася 4—5 порцый супу) і, калі яна закіпіць, паступова ўсыпаць 1 сталовую лыжку манных круп, пакласці кавалачак брынзы, расцёртай відэльцам, і крыху сметанковага масла. Суп зняць з агню і заправіць яйкам, 1/2 шклянкі свежага і 1 сталовай лыжкай кісллага малака. Падаць на

стол, пасыпаўшы чорным молатым перцам або дробна нарэзаным зялёным пятарушкі.

ЗАПЯКАНКА З ГАРОДНІНЫ

Змяшаць слоік зялёнага гарошку (без вадкасці), 4 звараныя і нарэзаныя морквіны, 3—4 звараныя і нарэзаныя такім жа чынам бульбіны, 1/2 шклянкі варанага рысу, 3 звараныя ўкрутую і нарэзаныя яйкі, 2 збітыя сырыя яйкі, крыху тушанай рэпчатой цыбулі, чабрацу і мяты.

Сумесь старанна вымешаць і, узяўшы сталовую лыжку, пакласці шарыкі ў каструлю. Падрыхтаваць соус: падсмажыць 1/2 сталовай лыжкі мукі на сметанковым масле да светла-карычневага колеру, а зняўшы з агню, дадаць 3 яйкі, збітыя з 1/2 шклянкі кісллага малака.

БУЛЬБЯНЫЯ ВАРЭНІКІ

Адварыць 1/2 кілаграма бульбы і прапусціць праз мяса-рубку. Дадаць 3 яйкі, сталовую лыжку сметанковага масла, соль па смаку і столькі мукі, каб атрымалася цеста ўмеранай густыні. Раскачаць пласт цеста і шклянкой з тонкімі краямі выразаць кружкі. На сярэдзіну кожнага кружка пакласці

крыху начинкі з брынзы або вэндліны. Цеста зашчыпнуць у выглядзе варэнікаў і абсмажыць на алеі.

ФАРШЫРАВАНЯЯ ЛАПАТКА МАЛАДОГА БАРАНЧЫКА

Выразаць вострым нажом косць з лапаткі маладога баранчыка. Прапусціць праз мяса-рубку 300 грамаў мяса. Прыгатаваць наступную начинку: адвараную пячонку дробна парэзаць, абсмажыць у 2 сталовых лыжках сметанковага масла, дадаць 1 1/2 шклянкі рысу, соль, чорны молаты перац па смаку, чабрац і мясны фарш. Сумесь вымешаць, не здымаючы з агню, і ўліць 3 сталовыя лыжкі кіпелю. Начыніць лапатку прыгатаванай сумессю і перавязаць яе шпагатам, каб начинка не выпала пры запяканні. Фаршыраваную лапатку запякаць на блясе, змазанай маслам (наліўшы крыху вады), пакуль мяса не стане мяккае і не падрумяніцца. Час ад часу мяса па ліваць соусам.

РАССЫПІСТАЕ ПЯЧЭННЕ

Расцерці 200 г мукі, 140 г сметанковага масла і 40 г цукровой пудры. Дадаць 2 звараныя ўкрутую і расцертыя лыжкай жаўткі, нацерці на тарцы лімонную цэдру і замесіць цеста. Трымаць яго на працягу гадзіны ў халодным месцы.

Асобна збіць на пену 2 бялкі, а цеста раскатаць таўшчынёй каля 2—3 міліметраў. Выразаць цеста кілішкам, дыяметр якога каля 5 см. На кожны кружок пакласці па адной кафейнай лыжцы збітага на пену бялка. Выпякаць у духоўцы.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

Муку для соуса ці бліноў разводзьце ў салёнай вадзе — не будзе камякоў.

Калі суп атрымаўся вельмі тлусты, працадзіце яго праз змочаную халоднай вадой сурвэтку. Значная частка тлушчу застанеца на сурвэтцы.

Каб какао не ўтварыла камякоў, перад тым, як заліць яго малаком або вадой, размяшайце яго з цукрам. Крыху солі, дададзенай у какао, зробіць яго больш пахучым.

Калі вы купілі мяса старой жывёлы, пакладзіце яго ў вадку з воцатам і дайце пастаяць дзве гадзіны (на літр вады шклянкі вінаграднага воцату). Можна пры варцы ўліць у вадку лыжку воцату або лімоннага соку — мяса стане мякчэйшае і смачнейшае.

Калі вам папалася старая курыца, пакладзіце яе ў разведзены воцат за некалькі гадзін да варкі. Мяса курыцы або індэчкі будзе бялейшае, мякчэйшае і больш сакавітае, калі звернуць знутры яго нацерці лімонным сокам.

Пры выпечцы пірагоў змажце форму тлушчам і пасыпце манкай. Так цеста не будзе прыліпаць да сценак, а калі яно выпецацца, лёгка адстане ад формы.

Г У М А Р

— Сказала, што ў школу не пойдзе, таму што ўсё роўна стане эстраднай спявачкай!

— Будзеш стаяць у куце, пакуль не навучышся рашаць заданкі.

— Тата, мне ўсе зайздросцяць!

У нашым тэатры ўсе спектаклі — казкі. Ёсць старыя народныя казкі: такія, як «Канёк-Гарбунок», «Па шчупаковаму загаду», і шмат «маладых» казак: напрыклад, «Прыгоды Піна», «Тыграня Петрык». Яны палюбіліся нашым маленькім глядачам.

Казкі, якія ставіць тэатр, адраўняваюцца не толькі па ўзро-

сту, але і па нацыянальнасці. Напрыклад, казка «Дзед і жо-
раў» нарадзілася ў Беларусі, «Золушка» — у Францыі, «Іван царэвіч» — у Расіі, «Заячая школа» — у Балгарыі, «Беласнежка» — у Германіі і г.д.

Вельмі розныя казкі глядзяць у нас дзеці. Адна пра зяроў, другая пра злых і добрых людзей, у трэціх ёсць нават ведзьмы і лесуны. Адна п'есы па зместу простыя, даступныя любому дзіцяці, а ёсць і складаныя, зразумець іх могуць толькі школьнікі.

У рэпертуары тэатра каля дваццаці спектакляў. Пакуль акцёры іграюць для дзяцей гэтыя п'есы, мастакі і майстры па ляльках рыхтуюць новыя спектаклі. Прыходзьце да нас, дзеці, часцей!

А. А. ЛЕЛЯУСКІ,
галоўны рэжысёр тэатра
лялек, заслужаны артыст
БССР.

Прынцэса Дымерандэ.

Рыхтуецца новы спектакль, і ў галоўнага мастака тэатра Л. М. Быкава работы шмат.

Персанажы са спектакля для дарослых «Чортаў млын».

Сцэна са спектакля «Ваенная тайна». У ролі Кібальчыша — артыстка Н. В. Пахомава, у ролі Плахіша — артыстка А. В. Іванова.
Фота Д. Чаховіча.

У глядзельнай зале мёртвая цішыня. Спектакль зачараваў дзяцей.

На першай старонцы вокладкі: «Наша радасць».

Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

На чацвёртай старонцы вокладкі: аздобы дзіцячага адзення.

Каляровае фота В. Бараноўскага.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ,
М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕ-
ВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.
Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.

АТ 08127. Журнал «Работница и крестьянка»
на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

Здадзена ў набор 1/IV-68 г. Падапісана да друку 24/IV-68 г.
Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3.

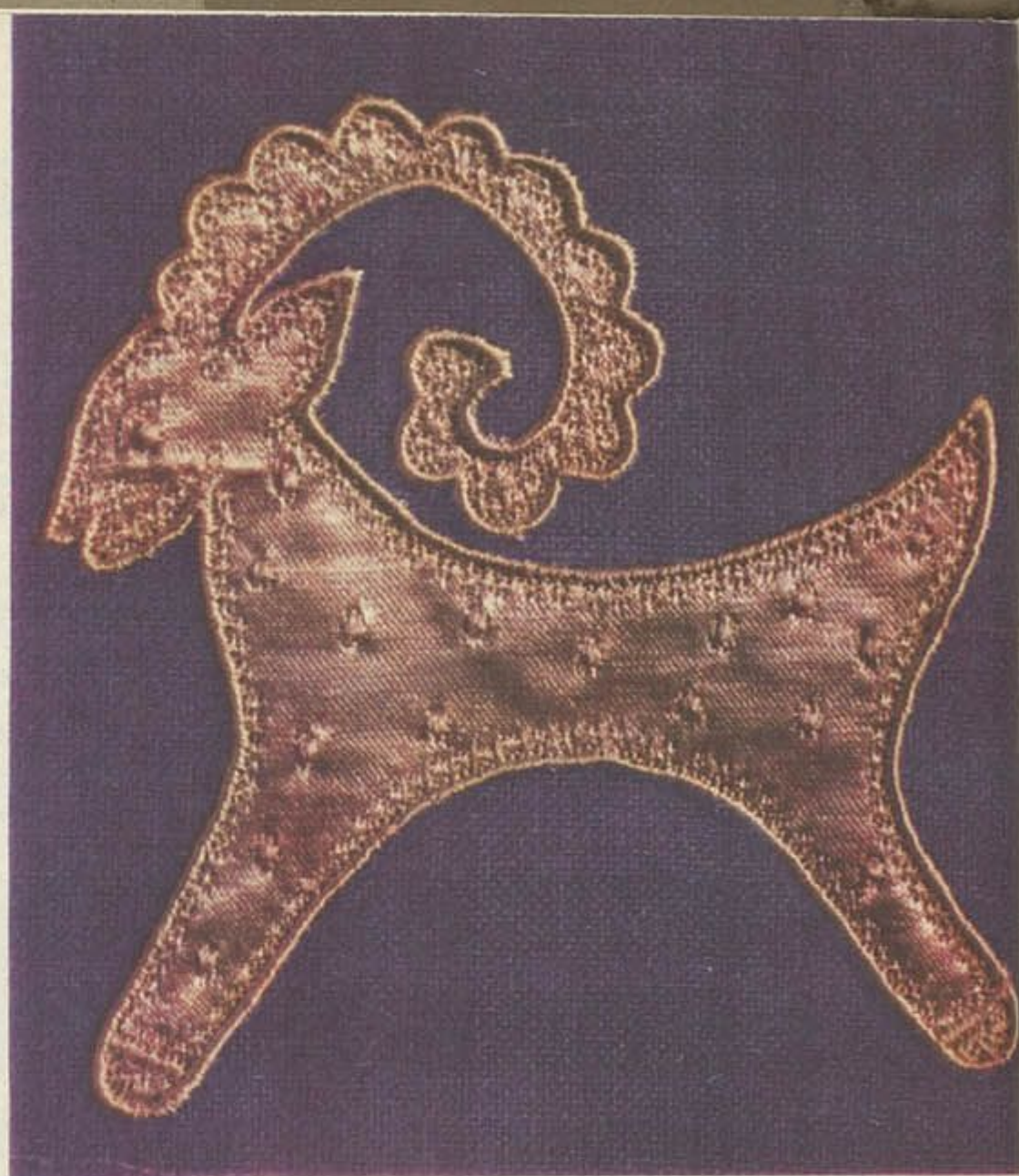
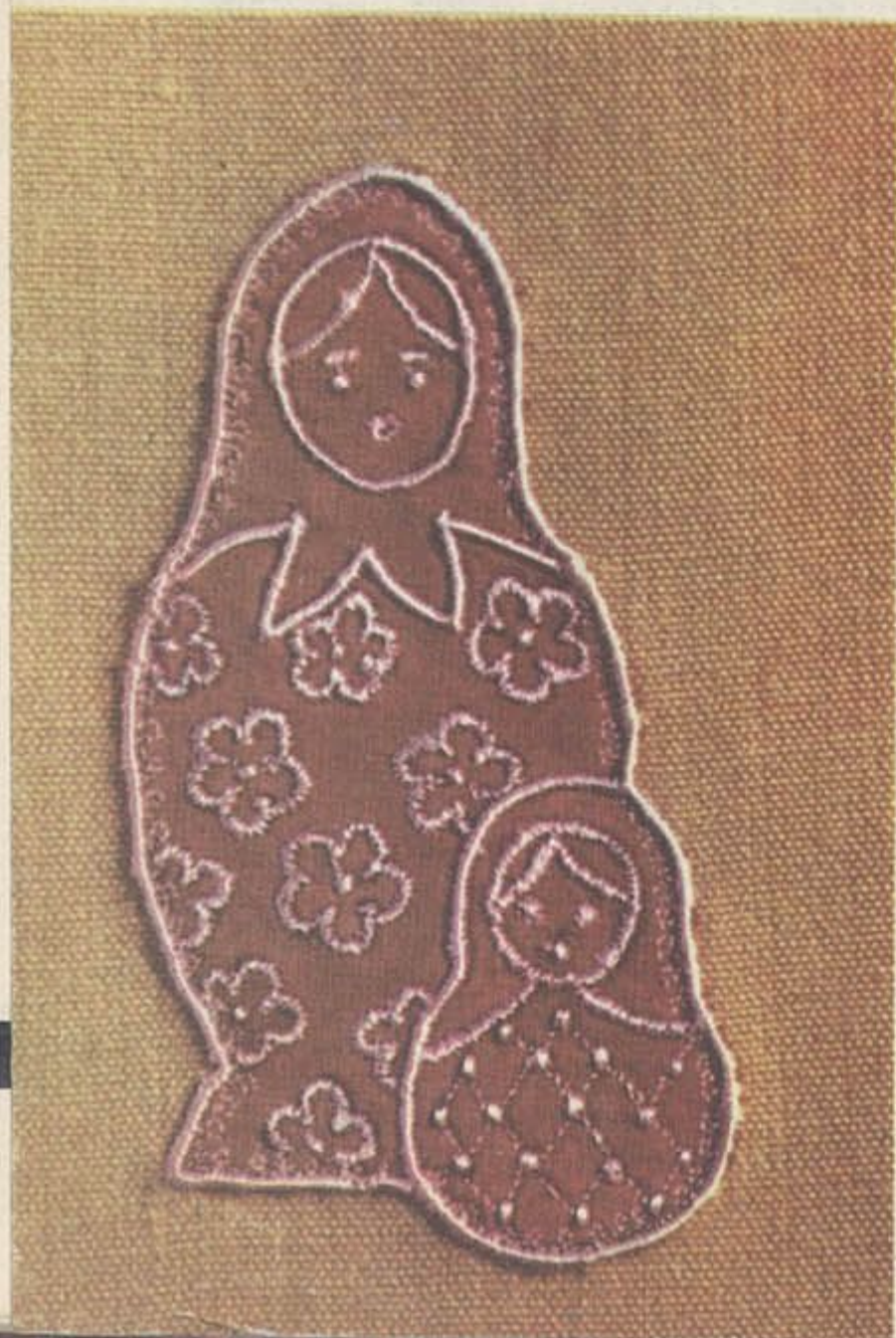
Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі
і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск. Цана 15 кап.
Дадатак — выкрайка. Тыраж 267629 экз. Зак. 868.

Модер

Цена 15 кап.

74995